

DIAK

Jaana Soronen

Sosionomi (YAMK)

Ekososiaalinen työ ja globaali osaaminen

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Opinnäytetyö, 2025

**Tasa-arvo- ja
yhdenvertaisuussuunnitelmalla kohti
oppilaitoksen sosiaalista kestävyyttä**

TIIVISTELMÄ

Opiskelija: Jaana Soronen

Opinnäytetyön nimi: Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmalla kohti oppilaitoksen sosiaalista kestävyyttä

50 s., 2 liitettä

Kevät 2025

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosionomi (YAMK)

Ekososiaalinen työ ja globaali osaaminen

Opinnäytetyönäni oli kehittämistehtävänä laatia lin kansalaisopiston ja taidekoulun toiminnallinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Kehittämistehtävän tavoitteena oli asiakaslähtöisesti kehittää oppilaitoksen yhdenvertaisia opetuspalveluja, parantaa sosiaalista kestävyyttä ja purkaa mahdollisia syrjiviä ja epäoikeudenmukaisia käytänteitä. Tämä opinnäytetyö on kuvaus tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmatyön prosessista ja sen johtamisesta: Kehittämistarpeen tunnistamisesta toimenpiteiden jalkauttamiseen. Prosessin lopputuotoksena syntyi oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, sekä info- ja viestintämateriaalia, mikä avulla toimenpiteitä jalkautetaan käytäntöön. Oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö on syklinen prosessi, missä keskeistä on toiminnan kehittäminen ja osallistujien aktiivinen rooli. Tämä opinnäytetyö tarjoaa yhden lähestymistavan sosiaalisen kestävyuden kehittämistyöhön oppilaitoskontekstissa, kun tavoitteena on sosiaalisiin käytäntöihin kohdistuvaa, ongelmien ratkaisuun ja muutoksiin johtavaa toimintaa.

Asiasanat: Sosiaalinen kestävyys, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, prosessin johtaminen

ABSTRACT

Jaana Soronen

Towards the social sustainability of the educational institution with an equality plan

50 p., 2 appendices

Spring, 2025

Diaconia University of Applied Sciences

Master's degree of Social Services: Ecosocial work and global competence

The purpose of the thesis was to develop a functional equality plan for the Community college and Art school in the municipality of Ii. The goal of the development task was to develop the educational institution's equal educational services, improve social sustainability and dismantle possible discriminatory and unfair practices in a customer-oriented manner. This thesis is a description of the equality plan process and its management: from identifying the need for development to implementing measures. The final product of the process was information and communication material, which is used to implement the measures in practice. The educational institution's equality work is a cyclical process, where the development of activities and the active role of participants are key. This thesis offers one approach to the development of social sustainability in the educational institution context, when the goal is to target social practices, solve problems and lead to changes.

Keywords: Social sustainability, equality, process management

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	KEHITTÄMISTEHTÄVÄN LÄHTÖKOHDAT	5
2.1	Lakisääteinen velvoite	5
2.2	Kehittämistehtävän tarpeen tunnistaminen	6
2.3	Tilastot taustoittavat ilmiöitä	9
3	KANSALAISOPISTO TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ	10
3.1	lin kansalaisopisto ja taidekoulu	10
3.2	Kuntastrategia	11
3.3	Toimintaan vaikuttavat lait.....	12
4	KESKEISET KÄSITTEET	15
4.1	Sosiaalinen kestävyys	15
4.1.1	Tavoitteena hyvä koulutus	17
4.2	Prosessin johtaminen	19
4.3	Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus	22
5	OSALLISTAVA TOIMINTATUTKIMUS	24
5.1	Kehittämispainotteinen osallistava toimintatutkimus	24
5.2	Palvelumuotoilun menetelmät	26
5.3	Asiakaskokemuksen kartoittaminen kyselyllä.....	27
6	KEHITTÄMISTEHTÄVÄN PROSESSI.....	28
6.1	ESKOA-hanke.....	28
6.2	Asiakaskysely.....	29
6.3	Ohjeet häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja puuttumiseksi	29
6.4	Työpajatyöskentely palvelumuotoilun menetelmin	30
6.4.1	Brainstorming	30
6.4.2	Lotus blossom	31
6.4.3	Pienryhmädialogi ja brainstorming	32
6.5	Tekoäly aineiston koostamisen apuna	33
6.6	Kirjallinen suunnitelma	34

6.7	Viestintämateriaali	35
7	EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	35
8	KEHITTÄMISTEHTÄVÄN PROSESSIN TULOKSET	38
8.1	Asiakaskyselyn tuottama informaatio	38
8.2	Toimenpiteet sosiaalisen kestävyden edistämiseksi	39
8.3	Viestintämateriaali tekee näkyväksi toiminnan arvoja	40
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	41
	LÄHTEET	46
	LIITE 1. FlowChart-kaavio prosessin vaiheista	4
	LIITE 2 Viestintämateriaali	5

1 JOHDANTO

Yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen on koulutuksen järjestäjien lakisääteinen velvollisuus. Kehittämistehtävänä toteutetussa opinnäytetyössäni kuvaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön prosessiin sisältyviä eri vaiheita syyslukukaudelta 2023 vuoden 2025 alkupuolelle. Kehittämistehtävän toimintaympäristönä on ollut lin kansalaisopisto ja taidekoulu. Toimin kyseisen oppilaitoksen rehtorina. Koska rehtori toimii oppilaitoksen johtajana, käsittelen tässä opinnäytetyössä yhteistoiminnallisen prosessin johtamisen näkökulmia. Johtaminen on vaikuttamista, toiminnan ohjaamista ja toiminnan organisointia haluttuun suuntaan. Näin ollen kehittämistehtävä sisältää niin johtamisen kuin oppilaitoksen toiminnan arvoja, sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmatyön praktisia toimia. Prosessin lopputuotoksena valmistui lin kansalaisopiston ja taidekoulun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma (2024) sekä siihen liittyvä viestintämateriaali (2025).

Opinnäytetyöni on kehittämispainotteinen osallistava toimintatutkimus (*participatory action research*). Kehittämispainotteisessa opinnäytetyössä keskeistä on toiminnan kehittäminen sekä osallistujien aktiivinen rooli (Karjalainen ym., 2020.). Suunnitelman laatiminen tehdään toiminnallisena prosessina yhteistyössä opiston henkilöstön ja oppilaiden sekä huoltajien kanssa. Tässä prosessissa tärkeä yhteistyötaho on ollut Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun alueella toimiva Meri-Pohjolan opistopiiri. Opistopiiriin kuuluu yhteensä 19 kansalaisopistoa.

Vaikka tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on lakisääteinen velvollisuus, on opinnäytetyöni tarkoituksena kiinnittää huomio prosessiin: millainen on yhteistoiminnallinen prosessi ja sen johtaminen, kun opetuspalveluja kehitetään sosiaalisesti kestäviksi? Teoreettiskäsitteelliset lähtökohdat luovat arvopohjan kehittämistyölle. Näitä ovat sosiaalinen kestävyys, systeemiajattelu ja prosessin johtaminen. *Prosessin johtaminen* on lähtökohtana, kun johdetaan organisaation strategiaan asetettuja tai valtiovallan asettamia tavoitteita. *Sosiaalinen*

kestävyyssulottuvuus on kattokäsite vapaan sivistystyön ydintehtävän laissa määritellyissä tavoitteissa. Oppilaitoksen ylläpitäjäorganisaation strategisissa tavoitteissa on sosiaalinen kestävyyssulottuvuus vahvasti läsnä. Kehittämistyön taustalla vaikuttavat yhteiskunnan lait, asetukset ja ohjaukset, organisaation strategia, vallitsevat sekä muuttuvat arvot ja asenteet, sekä hyvinvointiparadigman muutos kohti sosiaalista kestävyyttä. Oppilaitoksessa opettajat ovat oman alansa asiantuntijoita, minkä vuoksi *osaamisen johtaminen* on osa prosessin johtamista.

2 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Lakisääteinen velvoite

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma ja toimenpiteiden edistäminen on oppilaitoksen lakisääteinen velvollisuus. (L 609/ 1986 5. a §; L 1325/ 2014 6. §.) Oppilaitokselta puuttui oma, oppilaitoskohtainen, suunnitelma tasa-arvon ja yhdenvertaisuustoimien edistämiseksi. Tämä opinnäytetyö on kehittämistehtävän prosessin kuvaus oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöstä. Prosessin tavoitteena on sitouttaa henkilökunta, oppilaat sekä tärkeimmät yhteistyötahot oppilaitoksen sosiaalisen kestävyyden kehittämistoimintaan. Kehittämispainotteisessa opinnäytetyössä keskeistä on toiminnan kehittäminen sekä osallistujien aktiivinen rooli (Karjalainen ym., 2020.).

Opetushallituksen ohjeistuksen mukaan tulee suunnitelman laatiminen olla toiminnallinen prosessi, joka tehdään yhteistyössä opiston henkilöstön ja oppilaiden sekä huoltajien kanssa. Suunnitelmissa edellytetään alkutilanteen kartoittamista. (OPH, i.a.) Iin kansalaisopiston ja taidekoulun tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmatyö on ollut toiminnallinen prosessi syksystä 2023 tammikuuhun 2025. Prosessi on sisältänyt eri vaiheita kuten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustoimien nykytilan kartoituksen, kyselyn kansalaisopiston

kurssilaisille ja taidekoulun oppilaille huoltajineen sekä kaksi eri työpajaa opettajille. Henkilöstölle suunnatuissa työpajoissa työstimme asiakaskyselyn vastausten pohjalta yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistäviä toimenpiteitä, jotta oppilaitos voi vastata asiakkaiden tarpeisiin.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma voivat olla erillisinä tai yhteisenä asiakirjana tai sisältyä liitteenä toiseen asiakirjaan, esimerkiksi paikalliseen opetussuunnitelmaan. (OPH, i.a.) lin kansalaisopiston tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on julkinen, yhteinen asiakirja, joka löytyy oppilaitoksen verkkosivuilta ja digitaalisesta oppimisympäristöstä.

Kehittämistehtävän tavoitteena ei ole pelkästään kirjallisen suunnitelman tuottaminen, vaan palvella oppilaitoksen asiakkaita niin, että palvelut ottavat huomioon tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslait sekä kiinnittävät huomiota saavutettavuuteen ja esteettömyyteen. Asiakkaiden erilaiset lähtökohdat ja tarpeet pyritään paremmin huomioimaan asiakaspalvelussa ja pedagogisessa toiminnassa. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö luo oppilaitokselle arvopohjan, minkä perustalle palvelut luodaan. Lisäksi toiminnassa tulee ottaa huomioon ylläpitäjäorganisaation strategia. Yhteistoiminnallisen kehittämisen tavoitteena on kirkastaa ja selkiyttää oppilaitoksen elinikäisen oppimisen arvopohjaa, mikä tulee esille laissa vapaasta sivistystyöstä. Alueellisen Meri-Pohjolan opistopiirin *ekososaalinen sivistyskäsitys kansalaisopistojen arjessa*-hanke eli ESKOA-hanke ja Opetushallituksen järjestämät webinaarit olivat työprosessin apuna. ESKOA-hankkeen yhtenä tavoitteena oli opistojen yhteisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman mallin laatiminen kansalaisopistojen avuksi.

2.2 Kehittämistehtävän tarpeen tunnistaminen

Opetushallitus kartoitti kyselyn avulla vuonna 2023 vapaan sivistystyön oppilaitosten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia. Kyselyllä selvitettiin oppilaitosten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun prosessia, suunnitelmien sisältöä, henkilöstön ja opiskelijoiden osallistumista sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun kehittämistarpeita ja vaikutuksia oppilaitosten

toimintaan. Kyselyn perusteella joka neljännen oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat eivät olleet voimassa eli suunnitelmien toteutumisen tarkasteleminen ja päivittäminen oli jäänyt tekemättä. Oppilaitoksista 21 % ilmoitti kyselyssä, että noudattaa ylläpitäjän laatimaa suunnitelmaa. (OPH 2023, s. 7–8.)

Prosessien tunnistaminen aloitetaan organisaation ydintehtävästä: Mikä on organisaation päämäärä ja tavoite? Ensimmäiseksi tunnistetaan prosessin tarve ja rajataan prosessi muista prosesseista. Alkuun määritellään valitun prosessin keskeiset tavoitteet, asiakkaat, asiakkaiden tarpeet, toiminnot ja suoritteet. Mihin siis valitulla prosessilla pyritään, mistä prosessi alkaa ja mihin päättyy. Tunnistaminen alkaa toiminnan suunnittelulla, sekä toiminnoilla, jotka tukevat suunnittelua. Yhteiskunnalliset tarpeet ja tavoitteet ovat julkishallinnon vaikuttavuusajattelun keskeisinä tekijöinä. Tavoitteita spesifoidaan kysymyksellä “keitä varten me olemme olemassa?”. Prosessien tunnistamisessa lähdetään liikkeelle vaikuttavuustavoitteista. Samalla on luotava selkeä käsitys organisaation strategiasta ja toiminta-ajatuksesta. Ydinprosessit (Taulukko 1) vastaavat kysymykseen, miten organisaatio toteuttaa sille annettuja tehtäviä? (Virtanen & Wennberg, 2005, 116–120.)

Prosessit ohjaavat tekemistä ja prosessin nimet ohjaavat prosessiin liittyvää ajattelutapaa. (Virtanen & Wennberg, 2005, s. 121.) Kehittämistehtävän prosessi on sen lakisääteisyysvelvoitteen vuoksi nimetty tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaksi. Yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen on koulutuksen järjestäjien lakisääteinen velvollisuus (L 609/1986 ja L 1325/2014.). Opetushallituksen (i.a.) ohjeistuksen mukaan tasa-arvosuunnitelmaprosessin tulee olla käynnissä 1.6.2023 alkaen ja yhdenvertaisuussuunnitelman on oltava valmiina viimeistään 1.6.2025.

Taulukko 1. Ydinprosessien tunnistamisen kriittiset vaiheet (Virtanen & Wennberg, 2005, 120.).

Prosessin ominaisuus	Prosessien tunnistamiseen liittyvä tehtävä	Tavoite
Prosessilla on aina asiakas: joku, jonka tarpeita varten toiminta on olemassa.	Tunnista keskeiset asiakkaat ja asiakkaiden tarpeet.	Selkeä käsitys asiakkaista ja asiakkaiden tarpeista.
Prosessi alkaa asiakkaan tarpeesta ja päättyy tarpeen tyydyttämiseen.	Tunnista palvelut, joilla asiakkaiden tarpeisiin vastataan ja ryhmittele asiakkaat samanlaisten tarpeiden mukaan.	Palvelut ryhmitelty asiakasryhmien ja näiden tarpeiden perusteella.
Prosessilla on selvä alku ja loppu.	Tunnista prosessin alkuherätteet ja prosessin lopputulos.	Prosessin alkutila eli prosessin liikkeelle panevat voimat, ja prosessin lopputila on tunnistettu.
Yhteiskunnallinen vaikuttavuus syntyy prosessien välityksellä.	Ryhmittele ja nimeä prosessit vaikuttavuustavoitteiden näkökulmasta.	Prosessit ilmentävät samanaikaisesti sitä, miksi organisaatio on olemassa ja miten organisaatio toimii.

Niin tasa-arvo- kuin yhdenvertaisuussuunnitelmankin suositellaan tekemään toiminnallisena prosessina yhteistyössä opiston henkilöstön ja oppilaiden sekä oppilaiden huoltajien kanssa. Lisäksi suunnitelmaan on hyvä ottaa mukaan muita yhteistyötahoja. Suunnitelmissa edellytetään alkutilanteen kartoittamista. Tasa-arvolain mukaan suunnitelman tulee sisältää selvityksen oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta, tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi sekä arvion aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista. Oppilaitos on velvollinen laatimaan toimintansa kehittämiseen tähtäävän toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman.

Yhdenvertaisuuslain mukaan oppilaitoksilla on oltava suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Näitä ovat muun muassa yhdenvertaisuustoimien lisäksi esteettömyys ja saavutettavuus. Suunnitelman avulla arvioidaan, miten toiminta vaikuttaa eri väestöryhmiin ja miten yhdenvertaisuus toteutuu toiminnassa sekä ryhdytään tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia niin, että oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet on otettu huomioon (OPH, i.a.).

2.3 Tilastot taustoittavat ilmiöitä

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman taustatyönä tuotin oppilashallintajärjestelmästä tilastoja sukupuolten jakautumisesta kursseille, sillä suunnitelmaan edellytetään kuvailevaa tilastoa kehittämistyön tueksi. Kuvailevalla menetelmällä ei pyritä tekemään päätelmiä aineiston mahdollisesti sisältämistä ilmiöistä, vaan tavoitteena on luoda ensimmäinen katsaus aineistoon ja dokumentoida ilmiöistä keskeisiä piirteitä. (Nummenmaa, 2004, s. 53; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s.135.) Tarkastelun kohteena oli mm. miten sukupuoli jakaantuu eri ikäryhmissä (lapset ja nuoret, työikäiset, yli 65-vuotiaat), ja onko tässä tapahtunut muutosta viimeisen viiden vuoden aikana. Tilastollisten menetelmien tarkoitus on selvittää, onko todennäköistä, että jos jokin ilmiö esiintyy otoksessa, sama ilmiö esiintyy populaatiossa (Nummenmaa, 2004, s.21.). Ihmisryhmästä, josta tutkija on kiinnostunut, käytetään nimitystä *populaatio* (Nummenmaa, 2004, s.20.). Tässä kehittämistyössä populaatio on tietyn vapaan sivistystyön oppilaitoksen netto-osallistujamäärä. Otos on tiettyyn ikäryhmään sijoittuvat kurssilaiset.

Tilastollisen päättelyn esityksessä (lin kansalaisopisto ja taidekoulu, 2024, s. 7) olen käyttänyt erilaisia jakaumia. Jakaumalla tarkoitetaan listaa tai graafista esitystä, jossa on kuvattu, kuinka monta kertaa minkäkin suuruinen havainto esiintyy (Nummenmaa, 2004, s.52.). Tilastollisia menetelmiä hyödyntävässä tutkimuksessa ollaan erityisesti kiinnostuneita eri ryhmien ja tekijöiden (muuttujien) välisistä yhteyksistä ja riippuvuuksista, niihin liittyvistä mekanismeista tai yleisesti vain eri ilmiöiden esiintymisestä ja niihin liittyvistä eri tekijöistä (Tähtinen ym., 2020, s.11.).

Oppilaitoskohtaisia tilastoja on mahdollista tuottaa oppilas- ja kurssihallintajärjestelmä Hellewistä. Tilastoja käytin hyväksi lähtötilanteen kartoittamiseksi, koska oppilaitoksella ei ole ollut omaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa. lin kansalaisopistossa ja taidekoulussa opiskelee eri-ikäisiä ihmisiä. Oppilas- ja kurssihallintajärjestelmän mukaan vuonna 2024 on ollut osallistujia lasten ja nuorten ikäryhmissä (0–19-vuotiaat) yhteensä 32,5 % kaikista ikäryhmistä. Aikuisten ja työikäisten ikäryhmässä (20–64-vuotiaat)

osallistujia on ollut 48,5 % ja eläkeikäisten ikäryhmässä (65-vuotiaista eteenpäin) 19 % kaikista netto-osallistujista. Aikuisten, työikäisten ikäryhmässä, osallistujien määrä kasvaa 40 ikävuodesta eteenpäin, sillä 20–39-vuotiaista osallistuu kansalaisopiston kursseille vain 14 % kaikista netto-osallistujista. Kansalaisopiston kursseille ja taidekoulun opetukseen osallistuu vuosittain alle 25 % miespuolisia osallistujia.

3 KANSALAI SOPISTO TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ

3.1 Iin kansalaisopisto ja taidekoulu

Iin kansalaisopisto ja taidekoulu on vapaan sivistystyön oppilaitos, joka sijaitsee Pohjois-Pohjanmaalla ja lukeutuu yhdeksi Suomen pohjoisimmaksi kansalaisopistoksi. Kansalaisopistoja, opistoja, tai työväenopistoja on Suomessa yhteensä 174 eri puolilla Suomea. Kansalaisopistot tarjoavat eri pituisia ja eri aineryhmiin sisältyviä kursseja elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta. Kansalaisopiston koulutus ei ole tutkintotavoitteista, mutta joistain kursseista voi saada opintopisteitä (osaamisperusteiset kurssit) tai suoritusmerkin (kansallisen perustaitojen osaamismerkki). (Kansalaisopistojen liitto, i.a.)

Iin kansalaisopisto ja taidekoulu on Iin kunnan ylläpitämä oppilaitos. Sen toimintaa valvoo ja ohjaa Iin kunnan hyvinvointilautakunta. Kansalaisopisto ja taidekoulu kuuluvat Iin kunnan hyvinvointipalvelujen toimialueeseen, josta vastaa hyvinvointijohtaja ja yksikön toiminnasta vastaa oppilaitoksen rehtori. Päätoimista henkilöstöä oppilaitoksessa on yhteensä 5 ja tuntiopettajia vuosittain noin 65. Tuntiopettajien työsuhteet vaihtelevat kurssin ajallisen pituuden ja oppituntimäärien mukaan. Oppilaitos tuottaa konsertteja, näyttelyitä, näytelmiä ja muita tapahtumia osana opetustoimintaa. Kansalaisopisto on toiminut lissä lähes 60 vuotta tarjoten kuntalaisille ja lähialueen asukkaille vapaa-ajan opetuspalveluja.

lin kansalaisopisto tarjoaa mahdollisuuksia omaehtoiselle oppimiselle mm. taitoja taideaineissa, kielissä, musiikissa, liikunnassa ja tanssissa. lin kansalaisopistossa opiskelee vuosittain noin 1600 henkilöä (netto-osallistujamäärä). Kurseja on tarjolla lukuvuosittain yli 300 ja opetusta on noin 7000 opetustuntia. Kansalaisopiston opetusta toteutetaan eri puolilla litä 20:ssä eri toimipaikassa.

lin kansalaisopistoissa on lapsille ja nuorille suunnattua taidekoulun opetusta. Taidekoulun opetus on tavoitteellista ja oppilaalla on mahdollisuus suorittaa taidekoulun yleinen oppimäärä (500 t) musiikissa, kuvataiteissa tai käsityössä. Opinnoista saa todistuksen suoritetusta oppimäärästä. Opetus perustuu Opetushallituksen määrittelemiin opetussuunnitelman perusteisiin, ja ylläpitäjä on vahvistanut oman opetussuunnitelman sen mukaan, missä aineissa oppilaitos opintoja tarjoaa. lin taidekoulussa opiskelee vuosittain noin 200 lasta ja nuorta (netto-osallistujamäärä). lin taidekoulussa opetusta on vuosittain noin 2000 opetustuntia.

3.2 Kuntastrategia

Kuntalain 410/2015 (§37) mukaan kunnassa on oltava kuntastrategia. Kunnanvaltuusto päättää kunnan toiminnan ja talouden pitkän aikavälin strategisista tavoitteista. Kuntastrategia tulee tarkistaa vähintään kerran valtuuston toimikauden aikana. lin kunnan strategia ulottuu vuoteen 2030.

Strategia tarkoittaa suunnitelmaa, jonka avulla tavoitetaan asetettu päämäärä. Kaikilla organisaatioilla on jokin strategia, joka ohjaa organisaation toimintaa, luo vision sekä luo arvopohjan toiminnalle. Oppilaitoksen tulee julkisena kunnan toimintayksikkönä toteuttaa ylläpitäjäorganisaation strategiaa. Toimintayksiköt voivat asettaa myös omia strategisia lupauksia ja tavoitteitaan, jotka tukevat ylläpitäjäorganisaation strategisen päämäärän saavuttamista. Vuodelle 2024 kirjattiin toimintayksikön eli lin kansalaisopiston strategiseksi tavoitteeksi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman valmistuminen. lin kunnassa toimialue luo

vuosittain omat strategiset lupaukset. Toimialueen strategisista lupauksista toimintayksiköt tuottavat yksikkökohtaiset lupaukset. Näiden toteutuminen raportoidaan tilinpäätöksessä ja toimintakertomuksessa.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma vastaa lin kunnan strategian lupaukseen numero 7: Vahvistetaan yhtä aikaa luonnon monimuotoisuutta, talouskasvua ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Oppilaitoksen tavoitteeksi asetimme, että tulemme laatimaan toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman sekä yhdenvertaisuussuunnitelman yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden kanssa vuoden 2024 aikana.

lin kunnan strategian tavoitteena on uudistaa yhtä aikaa toimintastrategiaa, johtamista ja yhteistyömuotoja sekä tavoitella kestäväää elämäntapaa siten, että se sisältää yhtä aikaa sosiaalisen, taloudellisen ja ekologisen kestävyden. Tavoitteena lupauksilla on systeeminen yksikkörajat ylittävä yhteistyö, joka tukee työntekijöiden jaksamista. Strategian mukaan kaikki vaikuttaa kaikkeen, joten uudistaminen on toteutettava huomioiden yksittäisten osien vaikutus toisiinsa ja kokonaisuuksiin (lin kunta, 2022.).

3.3 Toimintaan vaikuttavat lait

Julkisen sektorin organisaation on aina kaikessa toiminnassaan toimittava lain edellyttämällä tavalla ja viranomais määräyksiä noudattaen. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman prosessiin vaikuttavat monet lait, niin Suomen perustuslaissa (731/1999) ja oppilaitostasolla kuin virkahenkilötasolla. Toiminnan ja resurssien tulee olla läpinäkyvää ja perusteltavissa kenelle tahansa. Lait määrittävät oppilaitoksen toiminnan ydinprosessit.

Oppilaitosten yhdenvertaisuussuunnittelua koskeva velvoite on kirjattu *yhdenvertaisuuslakiin*, jonka mukaan koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitteluelvoitteen tarkoituksena on ohjata oppilaitoksissa

tehtävää työtä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja saada aikaa konkreettisia muutoksia oppilaitoksen toiminnassa. Suunnitteluelvoite koskee tällä hetkellä kaikkia lakiin perustuvaa koulutusta ja opetusta antavia julkisia ja yksityisiä oppilaitoksia. (OPH 2023, s. 4.)

Laki vapaasta sivistystyöstä 632/1998 asettaa toiminnan tavoitteet (1. §): “Vapaan sivistystyön tarkoituksena on järjestää elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta. Vapaana sivistystyönä järjestettävän koulutuksen tavoitteena on edistää ihmisten monipuolista kehittymistä, hyvinvointia sekä kansanvaltaisuuden, moniarvoisuuden, kestävän kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista. Vapaassa sivistystyössä korostuu omaehtoinen oppiminen, yhteisöllisyys ja osallisuus.” Laki (2. §) määrittää lain piiriin kuuluvaa toimintaa: “Vapaan sivistystyön oppilaitoksena kansalaisopistot ovat paikallisiin ja alueellisiin sivistystarpeisiin pohjautuvia oppilaitoksia, jotka tarjoavat mahdollisuuksia omaehtoiselle oppimiselle ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseksi.”

Vapaan sivistystyön oppilaitokset toteuttavat myös useissa kunnissa taiteen perusopetusta. lissä lin kansalaisopisto toteuttaa taidekouluna mainittua koulutusmuotoa. *Laki taiteen perusopetuksesta 633/1998* (1. §) määrittää, että taiteen perusopetus on tavoitteellista tasolta toiselle etenevää ensisijaisesti lapsille ja nuorille järjestettävää eri taiteenalojen opetusta, joka samalla antaa oppilaalle valmiuksia ilmaista itseään ja hakeutua asianomaisen taiteenalan ammatilliseen ja korkea-asteen koulutukseen. Taiteen perusopetuksen yhteydessä voidaan järjestää myös muuta taiteen edistämiseen liittyvää toimintaa. Kunta voi järjestää taiteen perusopetusta (2. §). Oppilaaksi ottamisesta päättää koulutuksen järjestäjä. Hakijoihin on sovellettava yhdenvertaisia valintaperusteita (6. §).

Viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Erityisesti tulee

muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumista. (*Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986* 4. §) Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä niin, että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista. Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa, opetuksessa ja varhaiskasvatuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen (5. §). Laki määrittää (5.a §) toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi oppilaitoksissa: Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että vuosittain laaditaan oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa. Suunnitelma voidaan sisällyttää osaksi opetussuunnitelmaa tai muuta oppilaitoksen suunnitelmaa.

Yhdenvertaisuuslakia (1325/2014) tulee soveltaa julkisessa toiminnassa ja viranomaistoiminnassa. Koulutuksen järjestäjällä on velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta (6. §). Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on arvioitava, miten sen toiminta vaikuttaa eri väestöryhmiin ja miten yhdenvertaisuus muutoin toteutuu sen toiminnassa, ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia. Koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on varattava oppilaille ja heidän huoltajilleen sekä opiskelijoille tai heidän edustajilleen mahdollisuus tulla kuulluiksi edistämistoimenpiteistä.

Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 306/2019 edistää digitaalisten palvelujen saatavuutta, laatua, tietoturvallisuutta sekä sisällön saavutettavuutta ja siten parantaa jokaisen mahdollisuuksia käyttää yhdenvertaisesti digitaalisia palveluja. Julkisen sektorin toimijoiden verkkosivujen ja mobiilisovellusten tulee olla saavutettavia ja mahdollisimman monen ihmisen käytössä. Edellä mainitun lain ja Euroopan parlamentin saavutettavuusdirektiivin (2016/2102) tavoitteena on edistää saavutettavuutta, jotta palvelut tukevat erilaisia tapoja käyttää

digitaalisia palveluita. Huomiota tulee kiinnittää palvelujen selkeyteen ja käytännöllisyyteen. Tietosuojan ja turvallisuuden tulee palveluntarjoajan kiinnittää erityistä huomiota yleisen tietosuoja-asetuksen (GDPR 2016/679) mukaan. Euroopan parlamentin ja neuvoston *saavutettavuusdirektiivi (2016/2102)* julkisen sektorin elinten verkkopalveluiden ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta tuli voimaan 22.12.2016.

Oppilaitoksen rehtori toimii viranhaltijana, jota velvoittaa *laki kunnan ja hyvinvointivointialueen viranhaltijasta (304/2004)*. Laki määrittää (§17), että viranhaltijan on suoritettava virkasuhteeseen kuuluvat tehtävät asianmukaisesti ja viivytyksettä noudattaen asianomaisia säännöksiä ja määräyksiä sekä työnantajan työjohto- ja valvontamääräyksiä. Viranhaltijan on toimittava tehtävässään tasapuolisesti ja käyttäytyttävä asemansa ja tehtävänsä edellyttämällä tavalla.

4 KESKEISET KÄSITTEET

4.1 Sosiaalinen kestävyys

Ekososiaalisesti kestävät toimintamallit tulevat muuttamaan hyvinvointiparadigmaa sekä oppilaitosten perinteisiä pedagogisia malleja. Keskeisiä työelämätaitoja tulee tarkastella ekososiaalisen kestävyden toimintamallien valossa. Ekososiaalisella osaamisella viitataan inhimillisesti, sosiaalisesti, taloudellisesti sekä ekologisesti kestävä hyvinvoinnin rakentamiseen. Hyvinvoinnin käsitettä tuleekin määritellä uudella tavalla. Uusia toimintatapoja on kehitettävä, jotta toimintamme pysyy kaikessa muutoksessa mukana ja sosiaalisesti kestävä hyvinvointi tulisi olla arvo ja tavoite. (Katisko 2022 ja 2023; Valtioneuvosto 2022; Arto. O. Salonen, professori, henkilökohtainen tiedonanto 6.2.2014.)

Sosiaalinen kestävyys on yksi kestävä kehityksen neljästä osa-alueesta. Kestävä kehitys on julkisen sektorin keskeinen tavoite eri kestävyiden tasoilla, joita ovat ekologinen-, sosiaalinen-, taloudellinen-, sekä kulttuurinen kestävyys. Osallisuus, oikeudenmukaisuus, turvallisuus, hyvinvointi, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat sosiaalisen kestävyiden ydinteemoja. Sosiaalisen kestävyiden perusta on ihmisarvo. (Jäntti & Peltomaa 2024, s. 21; Aaltonen 2022.) *Ekososiaalisen sivistyskäsityksen kestävyiden hierarkian* ensimmäisellä tasolla on ekologinen ulottuvuus, mikä tarkoittaa elämän edellytysten turvaamista. Hierarkian toisella tasolla on sosiaalinen ulottuvuus eli ihmisoikeudet ja hyvinvoinnin edellytykset. Hierarkian kolmannella tasolla on taloudellinen ulottuvuus eli vakaan talouden vaaliminen. Näiden kolmen hierarkian tason kautta tulkitsemme todellisuutta. (Arto. O. Salosen, professori, henkilökohtainen tiedonanto 6.2.2024.) Sosiaalinen kestävyys liittyy yhteiskunnan monimuotoisuuteen ja tasa-arvoon, köyhyyden, syrjäytymisen sekä eriarvoisuuden vähentämiseen. Sosiaalisella kestävydellä tarkoitetaan ihmisten tasavertaisia mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan eri sektoreilla sekä perusoikeuksien turvaamista. (Karvonen & Uotinen, 2024.)

Ekososiaalisen kestävyysajattelun taustana on *systemiajattelu*, joka on johtamisen, työhyvinvoinnin ja ymmärtämisen näkökulma. Vastakohtana lineaariselle syy-seuraussuhde-ajattelutavalle, systemiajattelussa asioiden, ihmisten ja tapahtumien kytkökset nähdään sirkulaarisina. Systemiajattelu perustuu näkemykseen, että informaatio muuttuu merkitykselliseksi ja ymmärrettäväksi kytkeytyessään osaksi isompaa kokonaisuutta. Yksittäinen toimija on aina osa isompaa kokonaisuutta, ja vuorovaikutuksen avulla toiminnot muokkautuvat. Kaikki kytkeytyy ja kaikki vaikuttaa kaikkeen. Erilaiset ryhmät, instituutiot ja organisaatiot ovat osa laajempaa systeemiä ja ovat järjestelmiä itsessään. Systemiajattelu on kykyä tunnistaa asioiden ja ilmiöiden välisiä yhteyksiä ja vuorovaikutuksia. (Arto. O. Salonen, professori, henkilökohtainen tiedonanto 6.2.2024; Uotila 2014, s. 3–9.)

4.1.1 Tavoitteena hyvä koulutus

Kasvatuksella ja koulutuksella voi parantaa sosiaalista kestävyyttä ja lisätä hyvinvointia. Tarpeettomia hierarkioita sekä syrjiviä ja epäoikeudenmukaisia käytänteitä tulisi välttää kaikin tavoin ja pyrkiä löytämään toimintaa uudistavia ratkaisumalleja. Oppimisvaikeudet, sosioekonominen tausta, etninen tausta, vamma tai sukupuoli saattavat lisätä eriarvoisuuden tunnetta, joka heikentää yksilön osallisuuden kokemusta. Kokemusta siitä, että kuuluu johonkin ja tulee huomioiduksi omine tarpeineen. Yksilön osallisuuden tunnetta voidaan lisätä kiinnittämällä huomio tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. (Karvonen & Uotinen, 2024.)

Agenda 2030 toimintaohjelma konkretisoi sosiaalista kestävyyttä seitsemällätoista alatavoitteellaan (Kuva 1). Maakohtaisen ohjelman mukaan tarvitsemme sosiaalisen kestävyyden vahvistamiseksi koulutusta ja osaamista sekä nykyistä vahvempia toimia eriarvoisuuden poistamiseksi (Aaltonen 2022.). Sosiaalista kestävyyttä vahvistetaan, kun vähennetään yhteiskunnassa polarisoitumista ja segregaatiota, ja lisätään yksilöiden ja yhteisöjen mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan eri toimintoihin. Sosiaalisen kestävyyden vahvistaminen eri tasoilla luo hyvinvointia. (Aaltonen 2022; Valtioneuvoston kanslia 2022.)

Kuva 1. Agenda 2030 toimintaohjelman kestävän kehityksen tavoitteet. (Suomen kestävän kehityksen toimikunta i.a.)

YK:en kestävän kehityksen toimintaohjelman, yhtenä seitsemästätoista (17) tavoitteesta on taata kaikille avoin, tasa-arvoinen ja laadukas koulutus sekä elinikäiset oppimismahdollisuudet (tavoite numero 4: Hyvä koulutus). Tavoitteena (tavoite 4.5.) on vuoteen 2030 mennessä poistaa sukupuolten eriarvoisuus koulutuksessa ja varmistaa heikossa asemassa oleville, kuten vammaisille, alkuperäiskansoille ja huono-osaisille lapsille, yhtäläinen mahdollisuus kaiken tasoiseen koulutukseen ja ammatilliseen valmennukseen. Tavoitteena (tavoite 4.7.) on varmistaa, että kaikki oppijat saavat kestävän kehityksen edistämiseen tarvittavat tiedot ja taidot esimerkiksi kestävästä kehityksestä ja kestäviä elämäntapoja, ihmisoikeuksia, sukupuolten tasa-arvoa, rauhan ja väkivallattomuuden kulttuurin edistämistä, maailmankansalaisuutta, kulttuurien monimuotoisuuden sekä kulttuurin osuutta kestävässä kehityksessä arvostavan koulutuksen kautta. Tavoitteena (4.a) on myös, että rakennamme ja uudistamme lapsia, vammaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon huomioon ottavia koululaitoksia sekä tarjoamme turvallisia, väkivallattomia, osallistavia ja tehokkaita oppimisympäristöjä kaikille. (Suomen kestävän kehityksen toimikunta i.a.)

Lupaus hyvästä koulutuksesta sisältää sitoutumisen toimintaohjelman muihinkin tavoitteisiin, kuten tavoitteeseen 5 (sukupuolten tasa-arvo) ja tavoitteeseen 10 (eriarvoisuuden vähentäminen) sitoutumisen. Toimintaohjelman kohdan 5 tavoitteena on saavuttaa sukupuolten välinen tasa-arvo, sekä vahvistaa naisten ja tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia. On tarpeen kehittää ja vahvistaa järkeviä käytäntöjä ja täytäntöönpanokelpoista lainsäädäntöä, joilla edistetään sukupuolten tasa-arvoa ja naisen sekä tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia kaikilla tasoilla. (Suomen kestävän kehityksen toimikunta i.a.)

Koulutuksen, sivistyksen ja oppimisen, avulla voi vähentää eriarvoisuutta eri vaikutuskeinoin. (Valtioneuvoston kanslia 2022, 20.) Kestävän kehityksen toimintaohjelmassa on tavoitteena, että vuoteen 2030 mennessä edistetään kaikkien sosiaalista, taloudellista ja poliittista osallistumista ja kannustaa siihen iästä, sukupuolesta, vammaisuudesta, rodusta, etnisyydestä, alkuperästä, uskonnosta tai taloudellisesta tai muusta asemasta riippumatta. (Suomen kestävän kehityksen toimikunta i.a.) Kestävän kehityksen toimikunnan strategiassa vuosille 2022–2030 todetaankin, että jatkuva oppiminen tarjoaa

jokaiselle mahdollisuuden laajentaa ymmärrystään ja osaamistaan, oppia uusia tietoja ja taitoja muuttuvan maailman tarpeisiin työelämässä ja sen ulkopuolella (Valtioneuvoston kanslia 2022, s. 21.). Eriarvoisuutta vähennetään, kun uusien taitojen oppimismahdollisuudet ja koulutus ovat saavutettavissa kaikissa ikä- ja väestöryhmissä. Kaikilla tulisi olla kokemus oman elämän merkityksellisyydestä ja kokemus siitä, että voi vaikuttaa omaan elämänlaatuun vaikuttaviin asioihin. (Valtioneuvoston kanslia 2022, s. 21.) Yhteiskunnan arvopohjan uudistaminen edellyttää pitkäjänteistä transformatiivista koulutusta ja kestävyyskasvatusta.

4.2 Prosessin johtaminen

Prosessit alkavat ja päättyvät asiakkaaseen. Prosessin johtaminen vaatii johtajuutta. *Johtajuus* on joukko ajattelutapoja ja käyttäytymismalleja, jotka linjaavat ihmiset kollektiiviseen suuntaan, mahdollistavat heidän työskentelynsä ja yhteisten tavoitteiden saavuttamisen sekä auttavat heitä sopeutumaan muuttuviin ympäristöihin. *Johtaminen* on vaikuttamista ja toiminnan ohjaamista haluttuun suuntaan (McKinsley & Company, 2024.). Prosessin johtaminen on toiminnan johtamista strategisista päämääristä ja yhteiskunnallisista vaikuttavuustavoitteista käsin (Virtanen & Wennberg 2005, s. 114.). Prosessit muuttavat resurssit strategian mukaiseksi toiminnaksi ja prosessien kuvaamisella tehdään näkyväksi toimintatavat, joilla asetettuihin tavoitteisiin päästään. Prosessilla on aina asiakas ja prosessi alkaa asiakkaan tarpeista. Yhteiskunnallinen vaikuttavuus syntyy prosessien välityksellä. (Virtanen & Wennberg 2005, s. 113–120.)

Prosessien määrittely (Taulukko 2) täsmentää prosessin sisältöä kuvaamalla keskeiset vaiheet ja niiden väliset yhteydet sekä kuhunkin prosessin vaiheeseen liittyvät vastuut (Virtanen & Wennberg, 2005, 121–122.). Prosessin työnkulkukaaviossa tulisi määrittää, mille organisaatitasolle mikäkin vaihe kuuluu. Prosessikartta selkiyttää ja havainnollistaa, miten organisaatio toteuttaa tehtävänsä. Toimintojen etenemistä organisaatossa kuvataan työprosessein, sekä näistä vastaavia henkilöitä tai tahoja. (Virtanen & Wennberg, 2005, 124–125.)

Taulukko 2. Prosessin määrittelyn keskeiset vaiheet (Virtanen & Wennberg 2005, s. 122.).

Prosessin ominaisuus	Prosessien määrittelyyn liittyvä tehtävä	Tavoite
Prosessi on toisiinsa loogisesti liittyvien toimintojen sarja	Tunnista prosessin keskeiset vaiheet	Prosessin keskeiset toimintakokonaisuudet (osaprosessit) tunnistettu ja järjestetty toimintojen sarjaksi
Prosessi koostuu useista osaprosesseista ja toiminnoista, joilla kullakin on omat vastuhenkilöt	Tunnista kunkin osaprosessin keskeiset toiminnot sekä näistä vastaavat henkilöt	Toimintokokonaisuuksien sisältö on määritelty ja vastuutettu.
Prosessin tuloksena syntyy suoritteita, joiden kautta prosessin vaikutukset syntyvät	Tunnista prosessin keskeiset suoritteet liittyen kuhunkin prosessin vaiheeseen.	Prosessin keskeiset suoritteet on tunnistettu ja nimetty.
Prosessin suorituskkyä mitataan.	Määrittele sidosryhmäkohtaiset vaatimukset prosessille, näitä kuvaavat mittarit ja tavoitearvot	Selkeä käsitys prosessin suorituskkytavoitteista.

Julkisen sektorin johtaminen on muuttunut 2000-luvulla yhä enemmän yhteisölliseksi ja ihmislähtöiseksi. Jatkuva muutostila on julkisen sektorin johtamisen arkea, sillä julkinen sektori nähdään systeemisenä verkostona, joka on kiinteästi yhteydessä yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja instituutioihin. Julkinen sektori ei ole pelkästään toimintoja ja palveluja tuottava tai ylläpitävä staattinen organisaatio. (Tammeaid, 2023, s. 41.) Prosessijohtaminen julkisella sektorilla on yhteiskunnallisen vaikuttavuuden johtamista. Julkishallinnossa asiakaslähtöinen ajattelutapa on vaikuttavuuskeskeistä, sillä toiminnan tavoitteena on yhteiskunnallinen vaikuttavuustavoite. (Virtanen & Wennberg, 2005, 117.)

Prosessin johtaminen on osaamisen johtamista, niin että kaikilla on ymmärrys ilmiöiden systeemisistä ja autopoeettisista lähtökohdista. Kehittämistyössä asioiden väliset yhteydet ja vaikutussuhteiden hahmottaminen ovat yksittäisiä ja erillisiä toimenpiteitä tärkeämpiä. (Uotila 2010, s. 9.) Organisaation identiteettiä rakennetaan dialogisena prosessina. Systeeminen lähestymistapa on taitoa ymmärtää oma organisaatio osaksi suurempaa kokonaisuutta (Tammeaid 2023, s. 54). Asioita tulee tarkastella kokonaisuuksina ja toisiinsa yhdistyneinä

verkostoina ja suhteina. Systeemiajattelun yksi lähtökohta on se, mistä näkökulmasta kukin ilmiötä ja asioita tarkastelee, sekä minkälaisen taustamallien kautta tulkintoja tekee. Erilaiset tulkinnat haastavat osaamisen johtamista. Prosessia johdettaessa on tavoitteena, että saadaan kaikkien osapuolien kesken riittävän yhdenmukaisen näkemys asiasta tai ilmiöstä, sekä yhteisten käsitteiden selventäminen. (Uotila 2010, s. 8–9.)

Prosessijohtamisessa on kyse toiminnan kehittämisestä asiakkaiden tarpeita ja yhteiskunnallisten vaikuttavuustavoitteiden toteutumista vastaaviksi (Virtanen & Wennberg 2005, s. 131.). Sosiaalisen kestävyuden mittaamisessa haasteina ovat pitkäaikaisten muutosvaikutusten indikointi tai laadullinen mittaaminen. (Aaltonen, 2022.) Kansallisia tilastollisia mittareita ja indikaattoreita on laadittu ja näistä saa jotain suuntaa organisaation toiminnan kehittämisen tueksi. Tästä esimerkkinä valtakunnallinen TEA-viisari. Prosessien suorituskykyä mitattaessa on tarpeen mitata vain sellaisia asioita ja tekijöitä, jotka vaikuttavat kehittämistyöhön ja auttavat kiinnittämään huomion oikeisiin asioihin - mitä asiakkaat odottavat ja mistä vaikuttavuus syntyy? (Virtanen & Wennberg 2005, s.132.)

Omien toimintatapojen valinta vaikuttaa yhteisön toimintaan ja yhteisiin tavoitteisiin. Systeemiajattelu luo edellytykset itseohjautuvalle ajattelulle. Yksittäiset toimijat ymmärtävät itsensä osana kokonaisuutta ja kytkeytyvät suhteessa toisiin toimijoihin tai tapahtumaketjuihin. He ymmärtävät miten kokonaisuus muuttaa heitä ja he kokonaisuutta. Tämä näkökulma on tärkeä, kun pyritään yhdessä kohti asetettuja tavoitteita. Erilaiset tulkinnat ja näkökulmat ovat haaste käytännön johtamisen näkökulmasta. Olennaista on asioiden käsittely ja soveltaminen, sekä yhteisten käsitteiden selventäminen kommunikaation mahdollistamiseksi. Johtamisen metataidoissa edellytetään johtajalta dialogista asennetta. Vastavuoroisuus ja tasa-arvo ovat sekä vuorovaikutuksen asenne että käytäntö johtajan työssä (Tammeaid 2023, s. 54.).

Osaamisen johtaminen on organisaation strategista kykyä hahmottaa tulevaisuuden suuntaa ja muuttua sen mukaisesti. Toimenpiteiden painopisteenä on tulevaisuuden tavoitteiden edistäminen. Osaamisen johtamisen tavoitteena on uuden, innovatiivisen tiedon ja osaamisen luominen (*transformatiivinen*

oppiminen). Osaaminen on vahvasti osa organisaation strategiaprosessia, missä verkostoituminen, työyhteisön kulttuuri ja dialogi ovat keskeisiä toimintaa ohjaavia tekijöitä. (Salojärvi 2009, s.147–149.) Jatkuva oppiminen ja kehittyminen työssä ja organisaation käytännöissä ovat sekä johtajan, että työyhteisön taitoja. Jatkuva oppiminen edellyttää ajattelun taitoja; Kykyä tarkastella kriittisesti omia ja yhteisiä uskomuksia ja vakiintuneita ajattelutapoja kehittämällä transformatiivisen oppimisen taitoja. Johtaja on esimerkki ja mahdollistaja. *Mahdollistamisen mindset* on kykyä nähdä toimintavaihtoehtoja hankalissakin tilanteissa; vahvuuksien kautta tarttua tilaisuuteen ja rakentaa edellytyksiä uudistumiselle. Tämä vaatii myös oppimaan oppimisen taitoja. Prosessin tuotoksena asetetut tavoitteet ja toimenpiteet ovat tärkeitä viedä käytäntöön, jotta tulevaisuutta voidaan muokata oman toiminnan kautta. (Tammeaid 2023, s. 54.)

4.3 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986 määrittää, että oppilaitoksen on kaikessa toiminnassa huolehdittava tasa-arvon toteutumisesta, Opetuksen, tutkimuksen ja oppiaineiston on tuettava lain tarkoitusta ja vähentää eri toimien sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin sekä sukupuolen ilmaisuun kohdistuvaa syrjintää. Tasa-arvo laajemmin määriteltynä tarkoittaa tilaa, jossa ihmisten poliittiset ja sosiaaliset oikeudet, mahdollisuudet ja resurssit ovat jakautuneet tasapuolisesti. Edellytyksiä tasa-arvon toteutumiseksi tulisi luoda niille ihmisille, joilta ne puuttuvat. (Aaltonen, 2022.)

Toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma on työkalu, joka tukee sukupuolten tasa-arvon edistämistä oppilaitosten toiminnassa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää tasa-arvon toteutumiseen opiskelijavalinnoissa, opetusta järjestettäessä ja opintosuorituksia arvioitaessa sekä toimenpiteisiin, joilla pyritään seksuaalisen ja sukupuolisen häirinnän sekä sukupuolen perusteella tapahtuvan syrjinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen. Jokaisen työnantajan tulee työelämässä edistää sukupuolten tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä toimia siten, että ennalta ehkäistään sukupuoleen perustuva syrjintä. (OPH, i.a.; L609/1986)

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä lisätä syrjintään liittyvää oikeusturvaa. *Yhdenvertaisuus* tarkoittaa, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Tosiasiallista yhdenvertaisuutta arvioidaan usein eri väestöryhmien tasolla. (Aaltonen, 2022.) Tosiasiallinen yhdenvertaisuus tarkoittaa, että samanlaisesta tai tasapäistävästä kohtelusta poiketaan heikommassa asemassa olevan tukemiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Muodollinen yhdenvertaisuus tarkoittaa, että samanlaisessa tilanteessa ihmisiä kohdellaan samalla tavalla tai niin sanotusti tasapäisesti. Koska ihmiset tulevat erilaisista taustoista, ei muodollinen yhdenvertaisuus takaa yhdenvertaisuuden toteutumista. (Oikeusministeriö, i.a.)

Yhdenvertaisuus sisältää käsitteet saavutettavuus ja esteettömyys. *Saavutettavuus* tarkoittaa palvelujen, viestinnän ja verkkopalvelujen helppoa lähestyttävyyttä jokaiselle ihmiselle. Esimerkiksi eri kielillä viestiminen, selkokielen käyttö, ruudunlukuohjelmaystävälliset verkkosivut sekä saman tiedon välittäminen digitaalisesti ja printattuna edistävät saavutettavuutta. *Esteettömyys* tarkoittaa fyysisen ympäristön, kuten rakennusten, ulkoalueiden tai julkisten liikennevälineiden saavutettavuutta. (Puranen, 2023)

5 OSALLISTAVA TOIMINTATUTKIMUS

5.1 Kehittämispainotteinen osallistava toimintatutkimus

Kehittämistyön perustana on *toimintatutkimus*, kehittämispainotteinen osallistava toimintatutkimus (*participatory action research*). Keskeistä on saada aikaan sosiaaliin käytäntöihin kohdistuvaa, ongelmien ratkaisuun ja muutoksiin johtavaa toimintaa, joka etenee prosessinomaisesti ja jossa keskeistä on käytännöissä mukana olevien ihmisten osallistuminen ja osallistaminen (Jyrämä, i.a.). Toimintatutkimuksen päämääränä on käytännön hyöty, osallistujien vaikutusmahdollisuudet ja käyttökelpoisen tiedon lisääntyminen. Tutkijan rooli on olla osallistuja, joka tekee tarkoituksellisen intervention kohteeseen. Tutkimustehtävinä ovat kehittämis- ja tiedonmuodostustehtävät, joiden tavoitteena on kehittää asiantuntijuutta, osanottajien tietoa ja käytännön osaamista. (Heikkinen ym. 2006, s. 22.) Kehittämistehtävän prosessi etenee syklisesti (Kuvio 2) kehittämistarpeiden tunnistamisesta toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen sekä toiminnan arvioimiseen (Karjalainen ym., 2020.). Prosessien johtaminen etenee vaiheittain prosessin tunnistamisesta, prosessin määrittelyyn ja kuvaamiseen, prosessin suorituskyvyn mittaamiseen sekä jatkuvaan kehittämiseen. (Virtanen & Wennberg, 2005, s. 115–136.)

Kuvio 1. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö on syklinen prosessi, missä keskeistä on toiminnan kehittäminen ja osallistujien aktiivinen rooli

Yhteistoiminnallinen oppiminen on osaamisen johtamisen pedagoginen lähestymistapa. Yhteistoiminnallinen ongelmanratkaisu on yksi yhteistoiminnallisen oppimisen menetelmistä. Yhteistoiminnallisen ongelmanratkaisun menetelmässä käytetään hyväksi tiedollisia ristiriitoja ja niiden ratkaisemista väittelyn ja yhteistoiminnan avulla. Sosiaalisen vuorovaikutuksen avulla ohjataan ajatteluprosesseja kohti yhteisymmärrystä. (Hellström ym. 2015, s. 21.). Tavoitteena on prosessoida ja luoda uutta tietoa, jonka tuloksena on oppilaitoksen kulttuurin jatkuva kehittäminen. Yhteistoiminnallisen oppimisen prosessin keskeiset periaatteet ovat (Hellström ym. 2015, s. 24.):

- Positiivinen sosiaalinen riippuvuus ryhmän jäsenten kesken,
- yksilöllinen vastuu ryhmässä,
- osallistava, avoin vuorovaikutus ryhmän sisällä,
- sosiaalisten taitojen hallinta ja harjaannuttaminen sekä
- yhdessä tapahtuva arviointi ja pohdiskelu.

Yhteistoiminnallisen oppimisen vaikutukset ovat yhdessä oppiminen, hyvinvoinnin kohentuminen, yhdenvertaisuuden toteutuminen, sosiaalisen pääoman karttuminen, kasvu ja kehitys sekä yhteisöllisyyden vahvistaminen. (Hellström ym. 2015, s. 27.) Osaamisen johtamisessa luodaan edellytyksiä niille toimintatavoille, että jokainen tuo oman osaamisensa kaikkien käyttöön mahdollisimman hyvin. Tavoitteena on, että työntekijät ottavat vastuuta omasta suoriutumisestaan ja tukevat sekä auttavat muita suoriutumaan työtehtävästään hyvin. (Hellström ym. 2015, s. 137.)

5.2 Palvelumuotoilun menetelmät

Tässä kehittämistehtävässä yhteistoiminnallista kehittämistä on tehty palvelumuotoilun menetelmiä käyttäen työpajamuotoisesti toteutettuina. Palvelumuotoilu (*Service Design*) on prosessi, joka ohjaa asiakaslähtöistä ajattelutapaa; palvelutapahtuman kokemista sen käyttäjän näkökulmasta. Palvelumuotoilun avulla palveluntarjoaja voi tunnistaa ja ymmärtää asiakkaan tarpeita. Menetelmiä käytetään silloin, kun halutaan kehittää uutta liikeideaa, kehittää nykyistä toimintaa asiakaslähtöiseksi tai kehittää kokonaan uusia palveluja. Arkisia kohtaamisia voi tarkastella asiakkaan näkökulmasta ja huomioida nämä asiakaslähtöisessä palvelutoiminnassa. (Ahonen ja Iloranta 2021, s. 2–3.)

Palvelumuotoiluprosessi etenee vaiheittain asiakasymmärryksestä ideoinnin kautta toimintaan ja toiminnan arviointiin. Tämän kehittämistehtävän ensimmäisessä vaiheessa keskityimme asiakasymmärrykseen, joten asiakaskyselyllä on haettu tietoa kurssilaisten tai heidän huoltajien kokemuksista. Toisessa palvelumuotoiluprosessin vaiheessa kehitetään toimintaa ideoinnin avulla. Tässä kehittämistehtävässä työpajoissa toteutettiin teemoitettuja ideointitehtäviä palvelumuotoilun menetelmiä käyttäen kuten *lotus blossom* ja *brainstorming-menetelmiä*. Kolmannessa palvelumuotoilun prosessin vaiheessa kokeillaan mikä toimii ja mitä tulee vielä kehittää edelleen. Tämän kehittämistehtävän prosessin lopputuotteena syntyi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma viestintämateriaaleineen. Viestintämateriaaliksi

luotiin turvallisemman tilan huoneentaulu, jota palvelumuotoilussa voi kutsua *moodboard*-menetelmäksi. Moodboard on tunnelmataulu, joka tekee asiakkaalle näkyväksi palvelujen arvot ja lupaukset. (Ahonen ja Iloranta, 2021.)

5.3 Asiakaskokemuksen kartoittaminen kyselyllä

Asiakaskysely lukuvuoden lopussa on oppilaitoksen normaalia kehittämistoimintaa. Tämän kehittämistehtävän aineistonkeruumenetelmänä käytin kyselylomaketta, joka sisälsi monivalintakysymyksiä sekä avoimia kysymyksiä. Avoimiin kysymyksiin vastaaja sai perustella antamaansa arviointia monivalintakysymyksiin. Monivalintakysymyksiin (suljettuja osioita) asiakas sai vastata neljän eri vaihtoehdon mukaan: kyllä, ei, joskus tai ei osaa sanoa. Kysely oli lyhyt ja tiivis. Kehittämistehtävän luonteen vuoksi halusin saada perusteluja ja vastaajan kokemuksia tukittavasta ilmiöstä. Jotta saadaan tarpeeksi kattavaa aineistoa tutkimukseen, kyselyssä vaaditaan myös avointa ja strukturoimatonta kyselyä. (Hirsjärvi ym., 2007, s.188.)

Sähköisen kyselylomakkeen lähetin sähköpostitse suurelle joukolle (N=1655). Kohdejoukkona olivat lin kansalaisopiston asiakkaat eli kurssilaiset ja taidekoulun oppilaat ja alaikäisten huoltajat. Kohdejoukko muodostettiin asiakkaista, jotka olivat ilmoittautuneet lukuvuoden 2023–2024 aikana kansalaisopiston kurssille tai taidekoulun oppilaaksi ja heidän sähköpostiyhteystietonsa löytyivät oppilaitoksen asiakasrekisteristä. Kohdejoukkoon tulee valita mukaan sellaisia henkilöitä, joilla on kokemusta tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon. Kohdejoukon muodostamisessa on otettava huomioon tutkimuksen eettiset periaatteet ja hyvä tieteellinen käytäntö. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s.147–151.) Vaikka lomakehaastattelu on tyypillisesti kvantitatiivisen tutkimusmenetelmän aineistonkeruumenetelmä, voidaan lomakehaastattelua käyttää kvalitatiiviseen tutkimukseen. Jokaiselle kysymykselle tulee löytyä perustelu tutkimuksen viitekehystä ja kysymykset kysytään kaikilta vastaajilta samalla tavalla. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 87.).

Kyselyn vastauksista valikoin kehittämistehtävää edesauttavat asiakaskokemukset. Kurssitoiveet sekä mm. opettajille henkilökohtaisesti kohdistetut palautteet jätettiin tämän kehittämistehtävän ulkopuolelle. Nämä käsiteltiin omina palautteinaan. Tavoitteenani oli ytimekäs yhteenveto keskeisistä tuloksista ja kyselyaineistoa työstettiin uudelleen ja uudelleen eri näkökulmista, sillä koin, että aineistosta voi nousta kehittämistehtävän kannalta uusia asioita. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s.40–41.)

6 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN PROSESSI

6.1 ESKOA-hanke

Opetushallituksen kysely tuotti alkusysäyksen oppilaitoskohtaisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatimiseksi. Alueellisen Meri-Pohjolan opistopiiriin Ekososiaalinen sivistys kansalaisopistojen arjessa eli ESKOA-hankkeen aikana loimme yhteistyössä hankkeen ohjausryhmän kanssa mallin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmasta ja siihen sisällytettävistä asioista (Meri-pohjolan opistopiiri, 2024, s. 41–46.). Opistopiiriin jäsenopistoista esitettiin toive, että hankkeessa luodaan suunnitelman mallirunko, jonka tarkoituksena on havainnollistaa, mitä suunnitelmaan liittyvissä kappaleissa tulee vähintään käsitellä sekä ohjeistaa suunnitelman tekoon. Itse suunnitelman tekeminen jäi kunkin opiston omaksi tehtäväksi. Hankkeen ohjausryhmän kokouksessa päätettiin, että tehtäisiin yhteinen malli huoneentaulusta, josta opiskelijat ja henkilökunta voivat helposti tarkastella tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä oman oppilaitoksen toimintoja. Hankkeen ohjausryhmässä ideoitiin lisäksi vuosikello toimintaohjeineen. Vuosikellon (Meri-pohjolan opistopiiri 2024, s. 45.) tarkoituksena on ohjata prosessin suunnittelua, etenemistä ja seuranta. Opetushallituksen vuosina 2023 ja 2024 järjestämässä webinaareissa on ohjeistettu ja annettu tukea tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman toiminnalliseen toteutukseen oppilaitoksissa.

6.2 Asiakaskysely

lin kansalaisopistossa toteutetaan noin joka toinen vuosi asiakaskysely toiminnan kehittämisen tueksi. Asiakkailta on mahdollisuus antaa palautetta jatkuvasti eri tavoin. Palautekanavia ovat sähköposti, puhelinyhteys, palaute suoraan opettajalle, sekä sähköinen palautelomake kansalaisopiston internet-sivuilla. Ajalla 6.-20.5.2024 toteutetussa asiakaskyselyssä oli tavoitteena saada vastauksia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman toiminnallisen prosessin kehittämistehtävään. Kevään 2024 asiakaspalautekyselyssä kiinnitettiin huomiota asiakkaiden kokemaan mahdollisiin kiusaamis- ja häirintätilanteisiin tai kokemuksista tilojen soveltuvuudesta toimintaan (esteettömyys), sekä kokemukseen kurssien saavutettavuudesta. Asiakaskysely tuotettiin GoogleForms-sovelluksella ja lähetettiin 1655:lle asiakkaalle tai oppilaan huoltajalle, joiden sähköpostiosoite oli oppilashallintajärjestelmässä. Vastausprosentti oli 12 % (N=203). Oppilaitoksen lähettämät asiakaskyselyt ovat anonymisoituja, mutta vastaaja saa halutessaan jättää nimensä.

6.3 Ohjeet häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja puuttumiseksi

On paitsi tärkeää, niin myös lakisääteinen velvollisuus, että jokainen oppilaitosyhteisöön kuuluva opiskelija ja siellä työskentelevä aikuinen on tietoinen seksuaalisesta häirinnästä ilmiönä, tunnistaa sen esiintymismuodot ja puuttuu välittömästi esiin tuleviin tilanteisiin (Laitinen ym. 2020, s. 5.). Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaprosessin aikana huomasi, että lin kansalaisopistossa ei ollut erillistä ohjeistusta seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi. Vaikka ilmiötä ei mahdollisesti toiminnassa esiintyisikään, niin oppilaitoksilla olisi hyvä olla ohjeistus, kuinka toimia. Ohjeet laadin ennen lukuvuoden 2024–2025 aloitusta Opetushallituksen (Laitinen ym. 2020.) laatiman ohjeistuksen avulla. Ohjeissa annetaan tietoa, kuinka opettaja, oppilas tai oppilaan huoltaja voivat toimia, jos kokee seksuaalista häirintää tai muuta häirintää. Ohjeissa on myös hyvä tiedottaa, kuinka voi omalla toiminnallaan vaikuttaa siihen, ettei toinen osapuoli koe joutuvansa häirinnän

kohteeksi. Linkki ohjeisiin löytyy oppilaitoksen verkkosivuilta ja Peda.net-sivuilta. Toimintaohjeet kävimme läpi henkilöstön kanssa 29.8.2024 kaikille yhteisessä opettajakokouksessa.

6.4 Työpajatyöskentely palvelumuotoilun menetelmin

6.4.1 Brainstorming

Oppilaitoksen päätoimiselle henkilöstölle toteutettiin työpaja 23.5.2024. Työpajan aiheet pohjautuvat asiakaskyselyjen vastauksiin sekä keskeisiin käsitteisiin: tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, esteettömyys ja saavutettavuus. Työpajoissa aiheita käsitelimme palvelumuotoilun menetelmiä hyödyntäen. Työpajan vetäjänä tehtäväni oli suunnitella, mihin asiakkaan haasteeseen on tarve löytää ratkaisu ja tämä tuli koko ajan pitää mielessä.

Ensimmäisessä työpajan osassa (Kuva 1) kävimme läpi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman keskeiset käsitteet ja tehtävärasteilla pohdittiin, miten näitä käsitteitä voi ottaa huomioon käytännön työssä lin kansalaisopistossa ja taidekoulussa. Menetelmänä käytin palvelumuotoilun brainstorming-menetelmää. *Brainstorming* on helppo ja tehokas menetelmä luovaan ideointiin (Ahonen & Iloranta, 2021). Tehtävärasteja oli neljä: 1) yhdenvertaisuus, 2) tasa-arvo, 3) saavutettavuus ja 4) esteettömyys. Työpajaan osallistuneet henkilöt pohtivat yksilöinä 5 minuuttia per rasti, miten oppilaitoksen toiminnassa sekä omassa työtehtävässä esteettömyyttä, saavutettavuutta, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta voi parantaa ja ottaa huomioon. Ehdotukset he kirjasivat post-it lapuille. Kun kaikki olivat kirjanneet omat ehdotuksensa rasteihin, jokainen sai kertoa muille osallistujille omin sanoin kirjaamansa asiat. Tämän jälkeen pohdittiin keskustellen per rasti, onko vielä jotain lisättävää ja nouseeko pohdinnasta uusia ideoita.

palaute oli annettu, ei ollut tunnistettavissa. Tehtävän anto oli seuraavanlainen: Pohtikaa keskustellen ryhmissä seuraavia asiakaspalautteita. Miten toimintaa voisi parhaiten parantaa tai ottaa opetuksessa huomioon mainittua asiakaskokemusta. Aikaa keskustelulle per tehtävä on 10 min. Kirjatkaa ryhmässä keskustelun antia ylös.

1. Poika- tai miesoppilas on ryhmässä, missä on enemmän tyttöjä tai naisoppilaita. Oppilas turhautuu, koska ei koe voivansa toteuttaa sellaista, mistä on kiinnostunut. Oppilas kokee jäävänsä ulkopuoliseksi.
2. Ryhmässä ja opetuksessa on hyvä fiilis. Opettaja on asiantunteva, käyttää monipuolisesti erilaisia menetelmiä ja ottaa kaikki oppilaat huomioon.
3. Joihinkin ryhmiin on vaikea päästä uutena kurssilaisena sisälle, kun vanhat kävijät pitävät itseään parempina kurssilaisina. Uutena tulokkaana sinulle tiuskitaan ja osoitetaan mieltä, jos tuot uusia ajatuksia ja ideoita esille.

6.5 Tekoäly aineiston koostamisen apuna

Työpajat sisälsivät dialogia, joista osallistujat kirjasivat keskeisiä nostoja toiminnan kehittämisehdotuksiksi. Keskustelujen kirjallisesta annista muodostui dataa. Sitä hyödyntäen oli tavoitteena tuottaa laadullinen mittaristo, jota oppilaitos voi jatkossa hyödyntää toiminnan kehittämisessä ja tehdä nostoja tulevaisuudessa asiakaskyselyissä. Työpajojen kirjaamista kehittämisehdotuksista kokosin ChatGPT-tekoälysovellusta hyödyntäen koosteen toiminnan kehittämisen tueksi. Tekoäly koosti datasta tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä edistäviä toimintatapoja.

Tekoälysovellus on tehokas työväline, koska se nopeuttaa suurestakin datasta koosteen tai tiivistelmän muodostamista. Henkilöstön työpajoissa tuottamia, asiakaspalautteisiin liittyviä toimintaehdotuksia oli paljon ja monet hyvin saman suuntaisia. Syötin ChatGPT-sovellukseen 23.5.2024 ja 29.8.2024 työpajojen kirjallia toimenpide-ehdotuksia teemoilla tasa-arvo, yhdenvertaisuus, esteettömyys ja saavutettavuus. Optimoin tekoälyn suorituskykyä promtaamalla sille ohjeen, mitä datasta haluan.

Tekoälyn luoman aineiston koosteen ja aineiston tiivistyksen olen tarkastanut ja moderoinut organisaation toimintaan sopivaksi. Tekoälysovellukseen syötetty data ei sisältänyt mitään yksilöityjä henkilötietoja, vaan yleisiä huomioita ja ehdotuksia toiminnan kehittämisen parantamiseksi asiakaslähtöisempään suuntaan. Tekoälyn hyödyntämisessä kehittämistehtävän apuvälineenä olen ottanut huomioon tekoälyn eettiset ohjeet. (Euroopan komissio, 2019.)

6.6 Kirjallinen suunnitelma

Suunnitelma ja toimenpiteet käsiteltiin Iin kunnan hyvinvointilautakunnassa 12.11.2024. Iin kansalaisopiston ja taidekoulun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma (2024) on tuotettu niin Opetushallituksen ohjeiden kuin ESKOA-hankkeessa tuotetun mallipohjan mukaan. Oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustoimintaa ja tilannetta tulee ohjeistuksen mukaan arvioida säännöllisesti. Jokaisen lukuvuoden alussa tulemme käymään henkilöstön kanssa läpi toimintaan liittyvät keskeiset tekijät ja arvoihin pohjautuvat käsitteet. Näitä ovat mm. oppilaitoksen keskeiset arvot, asenteet, kunnan strategiset tavoitteet, puuttuminen kiusaamis- ja häirintätilanteisiin.

Määrällisen datan seuranta oppilas- ja kurssihallintajärjestelmistä tehdään vuosittain niin tilinpäätösraportissa kuin lukuvuosisuunnittelun tukena. Laadullisen ja määrällisen datan seuranta tehdään joka toinen vuosi asiakaspalautteita keräämällä. Jatkuva asiakaspalautteiden kerääminen mahdollistaa nopean reagoinnin tilanteiden näin vaatiessa. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat tulee arvioida ja päivittää viimeistään joka kolmas vuosi.

6.7 Viestintämateriaali

Hyvinvointilautakunnan hyväksymästä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmasta laadin tiivistetyn viestintämateriaaliversion (LIITE 2), josta henkilökunta ja oppilaat voivat helposti tarkastella tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä oppilaitoksen arvoja ja toimintoja sekä toimenpiteitä. Oppilaitoksen opetus- sekä muihin työskentelytiloihin on luotu turvallisemman tilan huoneentaulu, joka löytyy edellä mainitun viestintämateriaalin viimeiseltä sivulta (LIITE 2). Turvallisemman tilan periaatteiden lähtökohtana on ollut asiakaspalautteista muodostunut data, josta on tekoälyä hyödyntäen laadittu turvallisemman tilan huoneentaulun periaatteet. Huoneentaulun kuvituksesta vastaavat ryhmä lin taidekoulun kuvataiteen oppilaita yhdessä opettajan kanssa. Turvallisemman tilan periaatteilla ja toimintatavoilla pyritään luomaan tila, jossa kaikki pyrkivät omalla toiminnallaan rakentamaan yhdenvertaista, kunnioittavaa ja avointa ilmapiiriä ja keskustelua. Periaatteita noudattaen kaikki voivat toiminnallaan vaikuttaa siihen, että oppilaalla on oikeus psyykkisesti, fyysisesti ja sosiaalisesti turvalliseen opiskeluympäristöön. Opetustiloissa ja eri tilanteissa kunnioitetaan ihmisten itsemääräämisoikeutta, oikeutta fyysiseen ja henkiseen koskemattomuuteen sekä syrjimättömyyteen. (Kilpeläinen, 2023.)

7 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Toimintatutkimus on tutkimusstrategia, jolla pyritään tutkimaan todellisuutta pyrkiessä sen muuttamiseen. Teoreettis-metodologisena lähestymistapana sitä luonnehtivat toimintaorientaatio, käytäntöorientaatio, muutosorientaatio, prosessorientaatio sekä osallisuusorientaatio (Jyrkämä, i.a.). Osallistavassa toimintatutkimuksessa työyhteisöt, kansalaiset ja palveluiden käyttäjät osallistuvat tutkimuksen ja kehittämisen toteuttamiseen, sillä tavoitteena on tuottaa käytännön tietoa inhimillisten ongelmien ratkaisuun ja kehittää käytäntöjä. Pyrkimyksenä on oikeudenmukaisuus sekä sosiaaliset ja rakenteelliset

muutokset. Tutkimusmenetelmät korostavat käytännön merkitystä ja tavoitteena on edistää myönteisiä muutoksia. (Keskitalo, 2020, s. 22–28.)

Hyvä tieteellinen käytäntö tarkoittaa rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimuksen kaikissa vaiheissa (Vuori, 2021.). Hyvä tieteellinen käytäntö vaatii huolellisuutta menettelytavoissa koko tieteellisen toiminnan prosessin ja elinkaaren ajan. (TENK, 2023, s.11.) Hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteet ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Luotettavuus varmistetaan tieteellisen toiminnan suunnittelussa, menetelmissä, analyyseissa ja resursseissa. Tieteellistä toimintaa tulee paitsi toteuttaa ja arvioida, niin raportoida ja viestiä avoimesti ja oikeudenmukaisuuseriaatteita noudattaen. Tutkimusprosessin aikana osoitetaan arvostusta kollegoita, eri osapuolia, ekosysteemejä ja ympäristöä sekä kulttuuriperintöä kohtaan. Tutkimus vaatii vastuunkantoa koko toiminnan elinkaaren ajan ideoinnista hallinnointiin. (TENK, 2023, s. 12.)

Eettiset kysymykset liittyvät toimintatutkimuksessa, kuten laadullisessa tutkimuksessa, kaikkiin vaiheisiin. Tutkimuksessa tulee kunnioittaa tutkittavien ihmisarvoa, yksityisyyttä, itsemääräämisoikeutta yleisten eettisten periaatteiden mukaisesti. (Vuori, 2021.). Eettiset kysymykset korostuvat ihmisten kohtaamisissa, sekä vuorovaikutuksessa ja näihin sisältyy usein ennakoimattomia tekijöitä. Eettisiin kysymyksiin ei aina ole selkeää ratkaisua, mutta tavoitteena on välttää aiheuttamasta tutkittavana oleville haittaa. Lähtökohtana on ihmisarvoinen ja tasa-arvoinen kohtelu kaikkia osapuolia kohtaan. Tutkijalla on aina vastuu tutkimuksen eettisyydestä. Tietosuojaan liittyvistä ratkaisusta vastuu on rekisterinpitäjällä. (TENK, 2019, s. 7-14; Vuori 2021.)

Hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto (TENK, 2023). Nämä ovat periaatteet, joita itse noudatan sekä virkahenkilönä eli oppilaitoksen rehtorina, että kehittämistehtävää toteuttaessani. Opinnäytetyö kuvaa kehittämistehtävän prosessin. Koska itse olen oppilaitoksen rehtori ja toteutan kehittämistehtävän, saattaa tilanteesta aiheutua valtasuhteisiin liittyviä haasteita. Tavoitteeni on ollut, että näin ei

tapahdu. Tutkija ei saa käyttää asemaansa tai tuloksiaan niin, että muiden ihmisten elämä hankaloituu (Vuori, 2021.).

Koska kyseessä on oppilaitoksen toiminnan, arvojen ja saavutettavuuden kehittämisprosessin kuvaus, ei henkilötiedot ole relevantteja. Asiakaskysely on normaalia opiston toimintaa ja vastuu tietosuojasta on rekisterin ylläpitäjällä eli oppilaitoksella. Lukuvuosittaiset asiakaskyselyt toteutetaan anonymisoidusti eli oppilaitos ei tiedä kuka vastaaja on. Henkilöstön työpajatyöskentelystä nostin ideoita ja teemoja kehittämistyön tueksi. *Anonymisointityön* tarkoituksena on välttää turhien, yksityiskohtaisten tai merkityksettömien tietojen keräämistä. Tavoitteena saavuttaa anonyymi tieto, jotta yksittäinen havainto tai henkilö ei ole tunnistettavissa annettujen tietojen perusteella. (Tietosuojavaltuutetun toimisto, i.a.-a; i.a.-b.)

Toimintatutkimuksen luonne vaikeuttaa luotettavuusarviointia, sillä toimintatutkimus yleensä sisältää erilaisia tutkimusotteita ja menetelmiä, joilla ilmiöitä tarkastellaan. Kyseessä on tutkimusstrategia. (Kananen, 2014, s. 125–127.) Toimintatutkimuksen luotettavuusarvioinnin lähtökohtana on tulosten, menetelmien ja tiedonkeruun tarkka dokumentaatio (Kananen, 2014, s. 134.). Toimintatutkimuksen tulosten yleistettävyys perustuu dokumentaatioon ja hyvin usein tulokset pätevät vain tapaukseen, jota tutkimus käsitteli. Toimintatutkimus ei tuota yleistettävää tietoa, vaan tavoitteena on muutos. (Kananen, 2014, s. 134–140). Kehittämistehtävän prosessia on dokumentoitu eri tavoin: mm. Meri-Pohjolan opistopiirin tuottamat dokumentit ovat julkisia, oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma toimenpiteineen käsiteltiin kunnan hyvinvointilautakunnassa ja dokumentti on julkinen asiakirja. Opetushallituksen (2024) ohjeistuksen mukaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman tulee olla oppilaitoksessa toteutettava toiminnallinen prosessi. Tämän vuoksi kehittämistehtävän tuloksia ei voi yleistää. Toimintatutkimus ei pyri yleistämään vaan ymmärtämään ja selittämään ilmiöitä (Kananen, 2014, s.137.).

Kehittämistyön taustalla vaikuttavat yhteiskunnan lait, asetukset ja ohjaukset, organisaation strategia, vallitsevat sekä muuttuvat arvot ja asenteet, ja hyvinvointiparadigman muutos. Kehittämistyössä asianosaisten osallistuminen ja

osallistaminen on välttämätöntä, jotta muutosta ja tuloksia saavutetaan. (Keskitalo, 2020, s. 32.) Toimintatutkimuksessa ongelmana on, kuinka irtautua työyhteisön sidoksissa olevista rooleista. Tutkijan roolissa toimiva työyhteisön jäsenen uskottavuus saattaa nousta ongelmaksi. Tämän kehittämistehtävän prosessin aikana väistämättä tutkin myös itseäni ja omaa toimintaani esihenkilönä. Ihmissuhdekysymykset saattavat rajoittaa työyhteisön toimintaa ja esihenkilöltä vaaditaan kypsyyttä toimia eettisin arvoin. (Kananen, 2014, s.138–139.) Oppilaitoksen rehtoria velvoittaa lainsäädäntö, työehtosopimukset sekä organisaation säännöt. Asemiani kehittämisprosessia ajatellen on sekä vahvuus, että heikkous. Rehtori on kuitenkin vastuussa oppilaitoksen toiminnasta.

8 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN PROSESSIN TULOKSET

8.1 Asiakaskyselyn tuottama informaatio

Asiakaskyselyyn vastasi 203 henkilöä ja vastausprosentti oli 12 %. Alhaisesta vastausprosentista huolimatta kysely toi esiin, että asiakkaat ovat toimintaamme, opettajiin ja kursseihin tyytyväisiä. Avoimista vastuksista ilmeni, että lasten ryhmissä saattaa esiintyä kiusaamistilanteita ja aikuisten ryhmissä ryhmän kesken eriarvostavaa käyttäytymistä. Miespuoliset kurssilaiset tai poikaoppilaat saattavat turhautua, jos opetuksen sisältö on suunnattu vain nais- tai tyttöenemmistön toiveiden mukaan. Yhdenvertaisia opetuspalveluja koskien kritiikkiä tuli saavutettavuudesta, esteettömyydestä ja viestinnästä. Opetustilat ja tilojen käyttö (materiaalien säilytys ja työvälineet) eivät aina ole kovin esteettömiä. Joihinkin opetuspaikkoihin on vaikea löytää, joten toivottiin selkeämpiä ohjeita esim. mistä ovesta tullaan sisälle.

Kyselyyn vastanneista 92,1 % ei ole kokenut opiskelutilanteessa tai ryhmässä epäasiallista keskustelua, viestintää tai muuta sellaista käyttäytymistä, jonka on kokenut ahdistavaksi. Kansalaisopiston tai taidekoulun tunneille tulee mielellään

96,6 % vastanneista ja 98 % vastaajista kokee olonsa turvalliseksi tunneilla. Osallistujista noin 6 % kokee, etteivät he pysty kertomaan opettajalle, jos eivät ymmärrä opettajan antamia ohjeita. Opetustilan esteettömäksi ja saavutettavaksi kokee 92,6 % vastanneista.

Mistä kyselyyn vastanneet ovat saaneet tietoa lin kansalaisopiston ja taidekoulun kursseista? Selvästi enemmistö (71,9 % kaikista vastaajista) saa tiedon vuosittain koteihin jaettavasta opinto-oppaasta. Kansalaisopiston sähköisestä verkkopalvelusta kursseista saa tietoa 35,5 % kaikista vastaajista. Sosiaalisen median kanavilta tietoa kursseista löytää noin 20 % kaikista vastaajista. Muita tiedotuslähteitä olivat kaverit (17,7 %), opettajalta suoraan tietoa (24,1 %), lin kunnan omasta Hyvät tuulet-tiedotuslehdestä (8,4 %). Yksittäisiä vastauksia tuli mm. tiedote koulujen Wilmasta, äiti ilmoitti kurssille, opiston toimisto ja info TV.

8.2 Toimenpiteet sosiaalisen kestävyuden edistämiseksi

Kaksi erillistä henkilöstölle suunnattua työpajaa tuottivat toimintaehdotuksia. Työpajakohtaiset toimintaehdotukset on kirjattu tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan. Työpajojen tarkoitus oli pohtia sekä opiston yleisiä toimintatapoja, että kunkin omaa toimintaa niin opettajana kuin asiakaspalvelussa. Tavoitteena molemmissa työpajoissa oli synnyttää dialogia henkilöstön välillä asiakaskyselyn tulosten ja käsitteiden avaamisen avulla. Ennen työpajoja kävimme läpi keskeiset käsitteet (tasa-arvo, yhdenvertaisuus, saavutettavuus ja esteettömyys), koska käsitteiden ymmärtäminen auttaa kiinnittämään huomiota prosessin kehittämistyöhön ja lisää ymmärrystä toiminnan strategisista tavoitteista. (Virtanen & Wennberg 2005, s.132.)

Tekoälysovellus ChatGTP:n avulla tein työpajojen toimenpide-ehdotuksista yhteenvetokoosteet tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan. Tekoälysovellus loi yhdenvertaisuutta edistävästä toimenpiteistä koosteen, joiden avulla pyritään rakentamaan oppimisympäristö, jossa kaikkien oppilaiden taustat, oppimistyyli ja kokemukset huomioidaan ja jossa oppilailla on turvallinen ja kannustava ilmapiiri kehittää taitojaan. Tasa-arvoa edistävien toimenpiteiden

avulla oppilaitos pyrkii luomaan sukupuolineutraalin, turvallisen ja kaikkia osallistujia tasapuolisesti huomioivan oppimisympäristön. Yhdenvertaisia saavutettavia ja esteettömiä opetuspalveluja edistävillä toimenpiteillä parannetaan opetuksen saavutettavuutta niin, että se palvelee paremmin myös vammaisia, laajentaa osallistumismahdollisuuksia erilaisille oppijoille ja tavoittaa syrjäkylillä asuvat asiakkaat. Toimienpidekooste (lin kansalaisopisto, 2024) toimii jatkossa laadullisena mittaristona, ja näiden toimien vaikuttavuutta voimme jatkossa arvioida asiakaskyselyillä.

8.3 Viestintämateriaali tekee näkyväksi toiminnan arvoja

Hyvinvointilautakunnan hyväksymästä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman asiakirjasta tein tiivistetyn, tiedotteeksi toimitetun version, jota voi sähköisesti jakaa henkilöstölle, oppilaille ja oppilaiden huoltajille. Kuvituksesta vastasi ryhmä lin taidekoulun kuvataiteen oppilaita ja julkaisun taitosta on vastannut oppilaiden opettaja. Viestintämateriaali sisältää oppilaitoksen opetustiloihin laitettavan turvallisemman tilan huoneentaulun (LIITE 2). Tiedote on julkistettu ja jaettu oppilaitoksen eri viestintäkanavilla ja kunnan omassa tiedotuslehdessä alkuvuoden 2025 aikana. Viestintämateriaalin eli sähköisen tiedotteen ja turvallisemman tilan huoneentaulun tavoitteina on tehdä näkyväksi oppilaitoksen toiminnan sosiaalisen kestävyuden arvopohjaa. Koska suunnitelman laatimisessa ja toimenpiteissä edellytetään osallistavia toimia, on tärkeää, että tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävät toimintamme pääsee esille myös visuaalisesti. Kulttuuri, taide ja luovat menetelmät lisäävät hyvinvointia ja vahvistavat yhteisöllisyyttä. (Meri-Pohjolan opistopiiri, 2024, s. 15–16)

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on asiakirja, joka syntyi prosessin eri vaiheiden tuotoksena. Kyse on kuitenkin pohjimmiltaan siitä arvojen lähtökohdasta, kuinka kohtaamme toisen ihmisen. Sosiaalisen kestävyiden toimenpiteiden vieminen käytäntöön ei ole pelkästään käytännön toimenpiteitä vaan arvojen ja asenteiden muutosprosessi. Yhteisössä tarvitaan ajattelun taitoja; kykyä irrottautua perinteisistä, totutuista ajatusmalleista ja tarkastella asioita eri näkökulmista. Vastaan voi tulla uusia ja yllättäviä näkökulmia ja tulevaisuutta voi muokata uusin toimintatavoin. (Tammeaid 2023, s. 54) Hyvinvointiparadigman muutos vie aikaa ja muutosprosessia tulee tarkastella eri toimintatasoilla. Onnistunut paradigmanmuutoksen navigointi edellyttää uudella ja kokeellisella tavalla ajattelun laajentamista (Tammeaid 2023, s. 79.).

Tilastojen avulla tarkkailemme säännöllisesti kurssien asiakasmääriä, ikäryhmiä sukupuolijakaumaa sekä kurssien sijoittelua eri alueille. Nämä toimivat kurssisuunnittelun apuna. Viestintämateriaali tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustoimista parantavat tiedottamista. Arvojen ja asenteiden muutos vaatii jatkuvaa dialogia eri suuntiin asenteena ja tasaveroisena vuorovaikutustapana, jotta kaikilla olisi sama ymmärrys käsillä olevasta asiasta. (Tammeaid 2023, s. 54.) Muutoksen johtamisessa tarvitaan yhteisöjen refleksiivisyyttä, vastuullista viestintää ja transformatiivista eli uudistavaa oppimista. Kestävyyskasvatus kehittää yksilön ja yhteisön sosioemotionaalista oppimista. Näin muutoksesta tulee mahdollisesti pysyvämpää tai ainakin ymmärretään kollektiivisesti, että jatkuva muutostila on pysyvä olotila.

Kansalaisopiston tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatiminen on sisältänyt monia eri vaiheita (Taulukko 3). Flowchart-menetelmällä olen kuvannut prosessin eri vaiheita (LIITE 1). Flowchart on visuaalinen esitys prosessin suorittamiseen tarvittavien vaiheiden ja päätösten järjestyksestä. Kuviossa esiintyviä prosessin vaiheita olen muokannut, kun mahdollisia muutoksia työvaiheisiin on tullut. Prosessin työkulukukaaviot kuvaavat, minkälaisen työvaiheiden kautta prosessit etenevät organisaatioyksikön sisällä ja ketkä ovat

vastaavat suorittajat (Virtanen & Wennberg 2005, s. 127). Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman prosessin työkulkukaaviossa (LIITE 1) tehtäviä määrittelevät pääprosessit ovat ylimmäisenä: Prosessin tunnistamisesta määrittelyyn ja lopputuotokseen. Jokaisessa vaiheessa on toimintoja, tehtäviä ja suoritteita, jotka on kuvattu alapäin liikkuvien nuolin.

Taulukko 3. lin kansalaisopiston ja taidekoulun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman aikataulun eri vaiheet, toimenpiteet ja vastuutahot.

Ajankohta	Vastuutaho	Toimenpide
Kevät 2023	lin kansalaisopiston rehtori	Opetushallituksen kyselyyn vastaaminen (Tunnistetaan tarve oppilaitoskohtaiselle tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmalle)
1.8.2023-30.9.2024	Meri-Pohjolan opistopiiri/ ESKOA-hankkeen ohjausryhmä ja hankekoordinaattori	ESKOA-hanke: tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman mallipohja ja vuosikello, keskustelua opistojen välillä
2023–2024	Opetushallitus	tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuswebinaarit oppilaitosten henkilöstölle
6.-20.5.2024	lin kansalaisopiston rehtori	Asiakaskyselyn laatiminen ja vastausten purku
23.5.2024	lin kansalaisopiston rehtori	Työpaja päätoimiselle henkilöstölle
20.8. 2024	lin kansalaisopiston rehtori	Ohje seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi opiston internetsivuille
29.8.2024	lin kansalaisopiston rehtori	Työpaja henkilöstölle (tuntiopettajat ja päätoimiset)
Syys-lokakuu 2024	lin kansalaisopiston rehtori	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman toimenpiteiden laatiminen
12.11.2024	lin kunnan hyvinvointilautakunta	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman hyväksyminen
20.11.2024	lin kansalaisopiston rehtori	Suunnitelma toimenpiteineen opiston nettisivuille
Marras-joulukuu 2024 – tammikuu 2025	lin kansalaisopiston rehtori, lin taidekoulun oppilaat yhdessä opettajan kanssa	Viestintämateriaalin laatiminen
2025 -	lin kansalaisopiston rehtori ja henkilöstö	Viestintämateriaalin jakaminen ja toimenpiteiden jalkauttaminen käytäntöön

Lähtökohdat kehittämistehtävän tarpeelle loi Opetushallituksen kysely 2023, joka selkeytti sen, että oppilaitoksella tulee olla omat suunnitelmat tasa-arvon ja yhdenvertaisuustoimien edistämiseksi oppilaitoksessa. Oppilaitoksista 21% ilmoitti kyseisessä kyselyssä, että noudattaa ylläpitäjän laatimaa suunnitelmaa. (Mikkola 2023, s.7–8.) Kansalaisopisto on aikaisemmin noudattanut lin kunnan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa. Ylläpitäjäorganisaation suunnitelma on tehty työntekijöitä varten, ei siis oppilaitoksen oppilaita ja toimintaa varten.

Koska oppilaitokselta puuttui tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, kirjattiin asiakirjan valmistuminen vuoden 2024 toimintayksikön strategiaan tavoitteisiin

Kansalaisopiston kehittämistoiminnan haasteena on palautekyselyjen alhainen vastausprosentti, ja tämä on ollut hyvin tyypillistä edellisinäkin vuosina, kun oppilaitoksesta lähetetään asiakaskyselyjä. Oma arvioni yhdeksi syyksi vastausprosentin alhaisuuteen on, että asiakkaina on perheitä, joista useampi perheenjäsen on joko taidekoulun oppilaana tai kansalaisopiston kurssilaisena tai molempia. Yleensä toinen vanhemmista vastaa koko perheen puolesta. Pariskunnat saattavat myös lähettää vastauksen yhteisesti ja vain toinen osapuoli vastaa kyselyyn. Olen saanut palautetta, että ryhmäsähköpostilla lähetetyt viestit ovat joillakin asiakkailta päätyneet sähköpostin roskapostikansioon. Kansalaisopistolle tulee kohtuullisesti palautetta suoraan asiakkailta eri kanavien kautta.

Kyselyt, joita asiakkaille lähetämme sähköisesti, tulee olla ymmärrettäviä ja nopeasti vastattavia. Kyselyihin nostamme vain muutama keskeisen teeman. Liian pitkä ja vaikeaselkoinen kyselylomake ei ole tarpeen. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa silmällä pitäen loin asiakaskyselyn keväällä 2024 ja pyysin päätoimista henkilöstöä lukemaan kysymykset, sekä antamaan palautetta kyselystä ennen kyselylinkin lähettämistä kurssilaisille. Kyselyä laatiessa oli tärkeää pohtia, että ovatko kysymykset ymmärrettäviä ja onko henkilöstön mielestä jotain, mitä asiakaspalveluja kehitettäessä olisi syytä kysyä. Pieniä muutoksia tehtiin lopulliseen kyselyyn. Kiirettä voi syyttää aina kaikesta, mutta totuus on, että kysely laadittiin kiireessä, sillä seuraavan lukuvuoden suunnittelu oli parhaillaan käynnissä. Toisaalta kyselyn vastauksista avoimesta vastuskentästä saimme ideoita ja asiakastoiveita seuraavan lukuvuoden suunnitteluun. Alun perin olin suunnitellut asiakaskyselyn jo huhtikuulle 2024, mutta henkilöstövajeen vuoksi en ehtinyt huhtikuulle kyselyä laatimaan.

Yhteistyötahojen merkitys prosessin vaiheiden määrittämisessä sekä työtapojen selkiyttämässä on ollut tärkeää. Meri-Pohjolan opistopiirin Ekososiaalinen sivistyskäsitys kansalaisopistojen arjessa-hankkeen yhtenä tavoitteena oli yhteisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman mallipohjan laatiminen

kansalaisopistojen suunnittelutyön avuksi. Hankkeen järjestämät koulutukset sekä ohjausryhmän keskustelu ja tuki selkiyttivät prosessia. Koska oppilaitoksilla on yhteisiä opettajia, alueellista yhteistyötä ja dialogia eri opistojen kesken tulee pitää eri tavoin yllä. Toive, että tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmatyön tueksi luodaan mallipohja, lähti hankkeen ohjausryhmästä. Lisäksi Opetushallitus järjesti aiheeseen liittyviä koulutuswebinaareja, jotka selkiyttivät heidän antamiaan ohjeita.

Sivistyksen luonteeseen kuuluu kokeilu ja ratkaisukeskeisyys. Sivistyksen varaan voidaan rakentaa ihmisyhteisöjä, yhteiskuntia ja tulevaisuutta. Oppilaitoksella ja sitä kautta yksittäisellä opettajalla on vaikutusta siihen, kuinka kohdata toinen ihminen ja tunnistaa toistemme ainutlaatuisuus. (Arto. O. Salonen, professori, henkilökohtainen tiedonanto 1.11.2023 ja 21.11.2023) Keskeisenä tavoitteenani oppilaitoksen rehtorina on ollut yhteisen arvopohjan selkiyttäminen yhteistoiminnallisen prosessin avulla. Keskeiset yhteistoiminnallisen oppimisen periaatteet noudattavat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön arvopohjaa kuten osallistava, avoin vuorovaikutus ryhmän sisällä, sekä yksilöllinen vastuu ryhmässä. Yhdessä tapahtuva arviointi ja pohdiskelu työpajoissa, joiden lähtökohdana olivat asiakkaiden palautteet, vahvistivat positiivista sosiaalista riippuvuutta ryhmän jäsenten kesken. (Hellström ym. 2015, s. 24.).

lin kansalaisopiston tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma (2024, s. 9–18) sisältää henkilöstön ideoimia toimenpiteitä, joilla opettaja voi vaikuttaa ryhmänsä ilmapiiriin, ottaa erilaiset oppijat ja näkökulmat huomioon. Kilpailevat arvot, normit ja tietopohjat saattavat olla haaste, kun johdetaan dialogista ja yhteistoiminnallisesta vuorovaikutusta yhteisen ymmärryksen tuottamiseksi. (Tammeaid 2023, s. 79.) Myös toiminnan arvojen pitäminen itsestäänselvytenä on haaste, sillä olen usein kuullut palautetta, että kansalaisopiston toiminta on sosiaalisesti kestävä. On hyvä aika ajoin kyseenalaistaa arvoja ja pohtia, että toimimmeko oikeasti asetettujen arvojemme mukaan vai kuinka paljon esimerkiksi piiloarvot vaikuttavat toimintaamme. Sosiaalisen kestävyysmittaamisessa tulisi painoarvo olla ajallisessa ulottuvuudessa, ja mittaamisessa on otettava huomioon myös ylisukupolvinen ulottuvuus. (Aaltonen 2022) Yksilötasolla mittarina on elämänlaadun parantaminen. Jokainen meistä

tavoittelee hyvää elämää ja kokemusta siitä, että on arvokas juuri sellaisena kuin on. Yhteisö parhaimmillaan tukee yksilön hyviä puolia ja antaa jokaisen olla juuri sellainen kuin on. Sosiaalinen todellisuus on arvokkaan elämän puolustamista. (Arto. O. Salonen, professori, henkilökohtainen tiedonanto 22.9.2023 ja 21.11.2023)

lin kansalaisopiston ja taidekoulun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmatyön prosessin tavoitteena on kehittää sosiaalista kestävyyttä omalla toiminta-alueellaan ja materiaalit (suunnitelma ja viestintämateriaalit) on tuotettu kyseisen oppilaitoksen tarpeista käsin. Kehittämistehtävän tulokset eivät ole yleistettävissä.

LÄHTEET

- Aaltonen, E. (2.6.2022) *Mitä sosiaalinen kestävyys on ja miten sitä voi mitata?*
<https://www.tuni.fi/alustalehti/2022/06/02/mita-sosiaalinen-kestavyys-on-ja-miten-sita-voi-mitata/>
- Ahonen M., & Iloranta, R. (2021). *Palvelumuotoilun menetelmiä ja työkaluja arkeen*. Saatavilla 7.6.2024 <https://www.haaga-helia.fi/sites/default/files/file/2021-06/sun-3amk-palvelumuotoiluopas.pdf>
- Euroopan komissio (2019). *Luotettavaa tekoälyä koskevat eettiset ohjeet*.
https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/JURI/DV/2019/11-06/Ethics-guidelines-AI_FI.pdf
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/2102. Annettu 26 päivänä lokakuuta 2016, julkisen sektorin elinten verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/2102/oj>
- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679. Annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta. <http://data.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>
- Heikkinen, H.L.T, Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) (2006) *Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat*. Kansanvalistusseura
- Heikkinen, H.L.T, & Kaukko, M. (toim.) (2023) *Toimintatutkimus. Käytännön opas*. Vastapaino
- Hellström, M., Johnson, P., Leppilampi, A. & Sahlberg, P. (2015) *Yhdessä oppiminen. Yhteistoiminnallisuuden käytäntö ja periaatteet*. Into Kustannus
- Helsilä, M. & Salojärvi, S. (toim.) (2009) *Strategisen henkilöstöjohtamisen käytännöt*. Talentum
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2007). *Tutki ja kirjoita*. Tammi
- lin kansalaisopisto ja taidekoulu (2024) *Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma*. [Dokumentti] Saatavilla 15.2.2025 <https://peda.net/id/50fc8a820c6>

- lin kansalaisopisto ja taidekoulu (2025) *Ollaan rohkeasti ystävällisiä ja avoimia – jokainen kuuluu tänne! Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus lin kansalaisopiston ja taidekoulun toiminnassa*. [Esite] Saatavilla 15.2.2025 <https://peda.net/id/50fc8a820c6>
- lin kunta. (2022) *Kuntastrategia 2030*. [Esite] Saatavilla 12.1.2025. <https://www.ii.fi/sites/ii.fi/files/TIEDOSTOT/HALLINTOPALV/iinkunta-strategia2030.pdf>
- Juhila, J. (i.a.). Teemoittelu. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>
- Jyrkämä, J. (i.a.). *Toimintatutkimus*. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusasetelma/toimintatutkimus/>
- Jäntti, A., & Peltomaa, J. (2024). *Kestävyys kuntajohtamisessa: Analyysi Suomen 21 suurimman kaupungin kuntastrategioista*. Focus Localis, 52(1). <https://journal.fi/focuslocalis/article/view/136148>
- Kananen, J. (2014) *Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu
- Kansalaisopistojen liitto. (i.a.). Saatavilla 12.1.2025 <https://kansalaisopistojenliitto.fi/>
- Karjalainen, A.L., Kivirinta, M., Nylund M., Valtonen, M., & Vesterinen O., (toim.). (2020). *Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas 2.0*. (Diakopetus, 7). Diakonia-ammattikorkeakoulu. <http://libguides.diak.fi/oskeopas>
- Karvonen, S, & Uotinen, J. (1/2024). *Sosiaalinen kestävyys*. <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/sosiaalinen-kestavyys>
- Katisko, M. (9.11.2023). *Myytti: Kestävän siirtymän ja ekososiaalisen työn tuominen käytäntöön on hankalaa*. Dialogi <https://dialogi.diak.fi/2023/11/09/myytti-kestavan-siirtyman-ja-ekososiaalisen-tyon-tuominen-kaytanton-on-hankalaa/>

- Katisko, M. (12.10.2022). *Ekososiaalisen työorientaatio viitoittaa tulevaisuuden työelämää*. Dialogi <https://dialogi.diak.fi/2022/10/12/ekososiaalinen-tyoorientaatio-viitoittaa-tulevaisuuden-tyoelamaa/>
- Keskitalo, E. (2020). Osallistavan tutkimuksen ja kehittämisen teoreettisia ja menetelmällisiä lähtökohtia Teoksessa Helminen, J. (toim.) *Näkökulmia osallistavaan tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan: Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 5*. (s. 22–35) Diakonia-ammattikorkeakoulu
- Kilpeläinen, V. (22.5.2023). *Osaatko sinä jo turvallisemman tilan periaatteet – testaa! Yhdenvertaisuuskouluttaja kertoo mikä väärinkäsitys termiin yleensä liittyy*. <https://yle.fi/a/74-20032260>
- Laitinen, K., Lahtinen, M., Haanpää, S., Järvinen, J., Granskog, P. ja Turunen-Zwinge, S. (2020). Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa. (Opetushallitus, Oppaat ja käsikirjat 2020:4a). Opetushallitus. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/opas-seksuaalisen-hairinnan-ennaltaehkaisemiseksi-ja-siihen>
- Laitinen, M. & Nurmi, K.E. (2013) *Sivistystä vapaasti kaikille? Tutkimus kansalaisopistojen ja kansanopistojen esteettömyydestä*. Opetus ja kulttuuriministeriön julkaisuja
- L 609/1986 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>
- L 1325/2014 Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>
- L 633/1998 Laki taiteen perusopetuksesta 21.8.1998/633 <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980633>
- L 632/1998 Laki vapaasta sivistystyöstä 21.8.1998/632 <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980632>
- L 304/2004 Laki kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta 11.4.2003/304. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030304#L4>
- L 410/2015 Kuntalaki 10.15.2014/410. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410>
- L 306/ 2019 Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 15.3.2019/206

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190306#Pidm46263583153568>

McKinsley & Company (10.9.2024). *What is leadership?*

<https://www.mckinsey.com/featured-insights/mckinsey-explainers/what-is-leadership#/>

Meri-Pohjolan opistopiiri (2024). *Yhdessä! Ideakirja vapaan sivistystyön toimijoille kestävän elämäntavan luomisessa.*

<https://meripohjolanopistopiiri.fi/wp-content/uploads/2024/04/ideakirja.html>

Mikkola, A. (2023) Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. (Opetushallitus, Raportit ja selvitykset 2023:7a). Opetushallitus <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuussuunnittelu-vapaan-sivistystyon>

Nummenmaa, L. (2007). *Käyttätymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Tammi Oikeusministeriö (i.a.). *Mitä yhdenvertaisuus on?* Saatavilla 12.1.2025

<https://yhdenvertaisuus.fi/mita-yhdenvertaisuus-on>

Opetushallitus (i.a.). *Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu*. Saatavilla

12.1.2025 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuussuunnittelu>

Puranen, T. (toim.) (2023). *Kohti kaikkien kansalaisopistoa. Kansalaisopistojen saavutettavuusopas*. Kansalaisopistojen liitto.

Salojärvi, S. (2009). Osaamisen johtaminen ja kehittäminen. Teoksessa M. Helsilä & S. Salojärvi (toim.), *Strategisen henkilöstöjohtamisen käytännöt (2. P., s. 143–172)*. Talentum

Suomen kestävän kehityksen toimikunta (2022). *Kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma Agenda 2030*. Saatavilla 12.1.2025

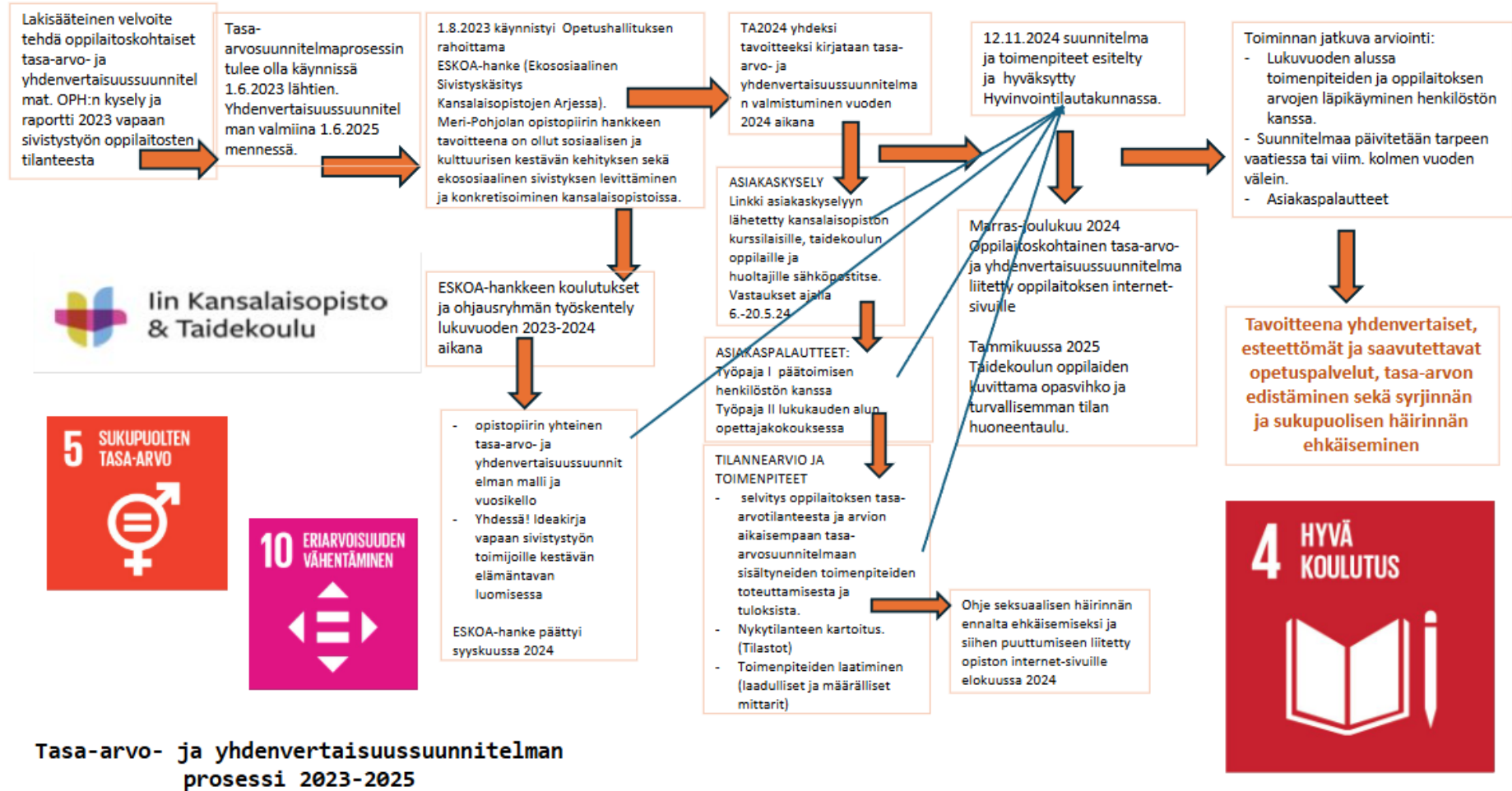
<https://kestavakehitys.fi/agenda-2030>

Suomen kestävän kehityksen toimikunta (i.a.). *Kestävän kehityksen toimikunnan strategia 2022–2030: Luonnon kantokyvyn turvaava, hyvinvoiva ja globaalisti vastuullinen Suomi*. (Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:6). Valtioneuvoston kanslia.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163958>

- Tietosuojavaltuutetun toimisto (i.a.-a) *Pseudonymisoidut ja anonymisoidut tiedot*. Saatavilla 30.3.2024 <https://tietosuoja.fi/pseudonymisointi-anonymisointi>
- Tammeid, M. 2023. *Public sector leadership meta-skills* [Väitöskirja, Vaasan yliopisto]. <https://osuva.uwasa.fi/handle/10024/15490>
- Tietosuojavaltuutetun toimisto (i.a.-b) *Tieteellinen tutkimus ja tietosuoja*. Saatavilla 30.3.2024 <https://tietosuoja.fi/tieteellinen-tutkimus>
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (17.10.2023) *Hyvä tieteellinen käytäntö*. Saatavilla 9.2.2024 <https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023
- Tähtinen, J., Laakkonen, E., Broberg, M. & Tähtinen, R. (2020). *Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita* (2. uudistettu painos.). Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos.
- Uotila, T. (Toim.). (2010). *Ikkunoita osaamisen johtamisen systeemiseen kokonaisuuteen*. (Tutkimuksia, 239) Vaasan yliopisto. <https://osuva.uwasa.fi/handle/10024/8079>
- Virtanen, P. & Wennberg, M. (2005). *Prosessijohtaminen julkishallinnossa*. Edita
- Vehkalahti, K. (2019) Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsingin yliopisto <https://doi.org/10.31885/9789515149817>
- Vuori, J. (2021) Tutkimusetiikka ihmistieteissä. Teoksessa Vuori, J. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla 30.3.2024 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetii/ka/tutkimusetiikka-ihmistieteissa/>

LIITE 1. FlowChart-kaavio prosessin vaiheista

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman prosessi 2023-2025

LIITE 2. Viestintämateriaali

Iin Kansalaisopisto
& Taidekoulu

**OLLAAN ROHKEASTI
YSTÄVÄLLISIÄ JA AVOIMIA
-JOKAINEN KUULUU TÄNNE!**

**TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUS
IIN KANSALAIPOISTON JA TAIDEKOULUN TOIMINNASSA**

Iin Kansalaisopisto
& Taidekoulu

**TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUS
IIN KANSALAIPOISTON JA TAIDEKOULUN TOIMINNASSA**

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat ihmisen perusoikeuksia.

Opiskelijalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.
Turvallinen opiskeluympäristö koostuu psyykkisistä, sosiaalisista ja fyysisistä tekijöistä.

- Syrjintä on Suomessa kielletty perustuslain, yhdenvertaisuuslain, tasa-arvolain ja rikoslain nojalla.
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (1986/609) kielteää syrjinnän sukupuolen perusteella ja velvoittaa koulutuksen järjestäjää edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa. Laki sisältää syrjintäsuojan myös sukupuolivähemmistölle.
- Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) kielteää syrjinnän muilla henkilön liittyvillä syillä. Syrjintä on myös häirintä, kohtuullisten mukautusten epäminen sekä ohje tai käsky syrjiä. Laki velvoittaa koulutuksen järjestäjää edistämään yhdenvertaisuutta.
- Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien noudattamista valvovat Suomessa tasa-arvovaltuutettu, yhdenvertaisuusvaltuutettu ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta.

TASA-ARVO

Tasa-arvolla tarkoitetaan länsimäisessä sukupuolten tasa-arvoa, johon sisältyy sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun sekä kehon sukupuolipiirteisiin liittyvä käsite. Sukupuoli voi tarkoittaa juridista, henkilötunnuksen perustavaa sukupuolta, biologista- tai kulttuurista sukupuolta. Sukupuoleen voidaan liittää henkilön käyttäytymistä, muiden asettamia vaatimuksia ja odotusta sekä arvostusta. Muihin syrjintäperusteisiin viitattaessa käytetään yhdenvertaisuuskäsitettä.

Tasa-arvolaki kielteää seksuaalisen ja sukupuoleen perustuvan häirinnän oppilaitoksissa. Oppilaitoksen tai muun yhteisön vastuu yksittäisessä häirintätapauksessa alkaa kuitenkin vasta, kun häirintä on saatettu sen vastuullisen edustajan tietoon. Oppilaitos tai yhteisö on tällöin velvollinen ryhtymään toimenpiteisiin häirinnän poistamiseksi.

Ohjeet seksuaalisen häirinnän ja siihen puuttumisen ennalta ennaltaehkäisemiseksi löytyy oppilaitoksen internet-sivuilta: <https://www.i.fi/infoa-kurssilaisille>

Näiden toimenpiteiden avulla luomme sukupuolineutraali, turvallinen ja kaikkia osallistujia tasa-arvoisesti huomioiva oppimisympäristö:

- **Kiinnitetään huomiota arvioinnin tasa-arvoisuuteen ja varmistetaan, ettei esimerkiksi oppilaan temperamentti vaikuta arvointiin.**
- **Mietitään keinoja innostaa poikia mukaan esimerkiksi kurssitarjontaa mukauttamalla.** Tytöt osallistuvat harrastuksiin enemmän kuin pojat.
- **Sukupuolistereotyyppien rikkominen ja sukupuolineutraali opetus:** Totutetaan opetusta niin, ettei korosteta sukupuolirooleja tai stereotyyppiä. Kurssilaisia käsitellään yksilöinä ilman painotusta sukupuoleen.
- **Palautteen rohkaiseminen ja oppilaiden toiveiden kuunteleminen:** Rohkaistaan asiakkaita antamaan palautetta, jonka avulla voidaan kehittää kursseja ja tavoittaa mahdollisimman laaja kohderyhmä. Keskustellaan oppilaiden kanssa heidän toiveistaan ja tarpeistaan. Palautteen antaminen tehdään helpoksi, ja rohkaistaan oppilaita avoimeen viestintään.
- **Opettajien sukupuolen vaikutus:** Mietitään, vaikuttaako opettajien sukupuolijakauma siihen, kuinka paljon pojat/miehet osallistuvat kursseille.
- **Muunsukupuolisten huomiointi toiminnassa**
- **Yksilöllinen ja tasa-arvoinen huomiointi:** Opetuksessa huomioidaan jokainen osallistuja tasa-arvoisesti ja otetaan huomioon oppilaiden yksilölliset tarpeet.
- **Turvallinen ja luottamuksellinen oppimisympäristö:** Luodaan ilmapiiri, jossa oppilaat voivat rentoutua ja olla oma itsensä. Opettaja ottaa vastuun kiusaamiseen puuttumisesta ja turvallisuuden ylläpidosta.

YHDENVERTAISUUS

Yhdenvertaisuus on perusoikeus. Se tarkoittaa syrjimättömyyden ja yhdenvertaisten mahdolluuksien varmistamista kaikille henkilökohtaisista ominaisuuksista riippumatta. Yhdenvertaisuudesta säädetään tarkemmin mm. perustuslaissa ja yhdenvertaisuuslaissa.

”Ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, väkäuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen.” (Yhdenvertaisuuslaki)

Näiden toimenpiteiden avulla rakennamme oppimisympäristön, jossa kaikkien oppilaiden taustat, oppimistyyli ja kokemukset huomioidaan ja jossa oppilailla on turvallinen ja kannustava ilmapiiri kehittää taitojaan:

- **Monikulttuurisuus ja kielituki:** Kurssitarjontaa mukautetaan eri ryhmien tarpeisiin, ja pyritään tukemaan niitä, jotka eivät puhu suomea. Oppilaan ja opettajan kesken selvitetään, mikä kieli mahdollistaisi ymmärtämisen ja osallistumisen kursseille.
- **Yhdenvertaisuus osallistumismahdollisuuksissa:** Kaikilla oppilailla tulee olla tasavertainen pääsy kurssipaikkoihin, mikä voidaan taata ilmoittautumisjärjestyksen, arvonnän tai pääsykokeiden avulla.
- **Arvostava ryhmäilmapiiri ja tasa-arvoinen kohtelu:** Rakennetaan ryhmässä tunne, että jokainen on arvokas omalla itsellään. Tämä sisältää erilaisuuden arvostamisen ja oppilaiden mahdollisuuden vaikuttaa opetuksen sisältöön. Opettaja kohtelee kaikkia oppilaita samanarvoisesti, eikä suosi esimerkiksi uusia tai vanhoja oppilaita.
- **Erilaisten oppijoiden tukeminen:** Mukautetaan opetusmenetelmiä, tehtäviä ja välineitä oppimisryhmien monimuotoisuuden huomioimiseksi. Pyritään takaamaan kaikille oppilaille mahdollisuus esitellä omaa työtään esimerkiksi konserteissa ja näyttelyissä. Opettaja pyrkii tukemaan oppilaan omaa tapaa oppia ja välttää keskittymistä oppilaan puutteisiin.
- **Positiivinen ja energinen asenne opettajalta:** Opettaja tuo tunneille positiivisen ilmapiirin ja jättää mahdolliset omat haasteet syrjään, sillä hänen hyvä fiiliksensä tarttuu oppilaisiin ja vaikuttaa oppimistuloksiin.
- **Turvallinen ja ennakoitava oppimisympäristö:** Luodaan turvallisuutta aikataulujen ja rakenteen avulla, jolloin oppilas voi tuntea olonsa mukavaksi. Kenenkään ei tarvitse olla välokeilassa enemmän kuin haluaa, eikä vaatimuksia aseteta yli oppilaan oman tason.

YHDENVERTAISET OPETUSPALVELUT: SAAVUTETTAVUUS JA ESTEETTÖMYYS

Saavutettavuus liittyy yleensä aineettomaan ympäristöön, kuten tietoon, verkkosivuihin, digitaalisiin palveluihin ja asentisiin tai väikkäpä ilmpäiriin. Digitaalinen saavutettavuus on sitä, että palvelut ja sisällöt ovat kaikkien käytettävissä. Sisällöt ovat mahdollisimman helppokäyttöisiä ja ymmärrettäviä kaikille palvelun käyttäjille ja niissä kohdellaan kaikkia ihmisiä yhdenvertaisesti. Kansalaisopiston näkökulmasta saavutettavuuden tavoite on, että jokaisella olisi todellinen mahdollisuus opiskella, sivistää ja kehittää itseään opiston kursseilla riippumatta erilaisista haasteista ja esteistä.

Saavutettavassa kansalaisopistossa jokainen opiskelija tuntee itsensä tervetulleeksi ja hyväksytyksi. Hän voi osallistua kursseille ja muuhun toimintaan mahdollisista toimintakyvyn rajoitteista riippumatta. Hän saa kursseista, niiden sisällöistä ja ilmoittautumisesta selkeää ja helposti ymmärrettävää tietoa yhtä hyvin digitaalisista kanavista kuin käymällä opiston toimistossa. Opistolle on helppo saada, kurssin opetustila löytyy väivä ja toimintakyvyltään erilaiset ihmiset pystyvät liikkumaan opiston sisä- ja ulkotiloissa mahdollisimman helposti ja väivätomasti. Kurssilla opettaja huomioi yksilölliset oppimiseen liittyvät tarpeet, joista opiskelija on halutessaan voinut kertoa jo kurssille ilmoittautuessaan.

Esteettömyys viittaa yleensä fyysisen ympäristön saavutettavuuteen. Tällöin tarkastellaan esimerkiksi rakennuksia, erilaisia ulko- ja sisätiloja, ulkoilma-alueita, opasteita ja liikennevälineitä. Esteettömyydessä ympäristössä on helpompi liikkua, ja siinä otetaan huomioon myös kuulemiseen, näkemiseen, kommunikointiin ja ymmärtämiseen liittyvät seikat.

Lähde: Kansalaisopistojen liitto (2023). Kohti kaikkien kansalaisopistoa. Kansalaisopistojen saavutettavuussopas:
<https://kansalaisopistojenliitto.fi/kol/julkaisu/#saavutettavuussopas>

Näillä toimenpiteillä parannamme opetuksen saavutettavuutta niin, että se palvelee paremmin myös vämmäisiä, laajentaa osallistumismahdollisuuksia erilaisille oppijoille ja tavoittaa syrjäkylillä asuvat asiakkaat:

- Opetuksen saavutettavuuden parantaminen vämmäisille:
Tavoitteena on tehdä opetuksesta saavutettavampaa niin fyysisesti kuin tiedotuksen tasolla.
- Kurssien tuominen lähemmäs oppilaita:
Pyritään järjestämään kursseja eri kylissä ja kohdealueilla, missä oppilaat asuvat. Tämä vähentää pitkistä matkoista johtuvia osallistumisen esteitä ja lisää paikallista saavutettavuutta.
- Esteettömien tilojen aktiivinen etsiminen ja käyttö:
Ideoidaan ja etsitään uusia kursseihin sopivia paikkoja, jotka ovat esteettömiä ja toimivia kaikille osallistujille.
- Tiedotuksen monikanavaisuus: Käytetään useita viestintäkanavia (netti, puhelin, esitteet, sosiaalinen media), jotta tieto kursseista tavoittaisi mahdollisimman monen. Monikanavainen tiedotus helpottaa erityisesti niitä, joilla on rajoituksia tietyn kanavan käytössä.
- Opetusajkojen joustavuus ja (koulu)kuljetusten huomioiminen.
- Esteetön kulku kaikkiin opetustiloihin:
Varmistetaan, että opetustiloihin pääsee liikuntarajoitteiset mukaan lukien talviketeillä. Tämä voi sisältää ramppeja, kynnyksittämiä kulkuväyliä ja ovien automaattista avautumista liiketunnistimin.
- Säilytystilojen suunnittelu esteettömyys huomioiden:
Tilojen vävärat ja välineet tulee säilyttää niin, että ne ovat esteettömiä kaikkien saatavilla ja tilat pysyvät siisteinä ja turvallisinä.
- Ilmoittautumisen saavutettavuus:
Tarjotaan useita vaihtoehtoja kursseille ilmoittautumiseen, kuten puhelin, netti, ja muut helposti saavutettavat ilmoittautumistavat.
- lin kunnan esteettömyys- ja saavutettavuussuunnitelma:
Liitetään osaksi oppilaitoksen suunnitelmaa, jotta kaikki tilat ja toiminnot tukevat laajempia esteettömyystavoitteita.

lin kunnan Hyvinvointilähtökunta on hyväksynyt kokouksessaan 12.11.2024 lin kansalaisopiston ja taidekoulun tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelman vuosille 2024-2026. Suunnitelma on toteutettu väihittäen ja siihen on väikutannut opistolle tulleet asiakaspalautteet ja asiakäskyely keväällä 2024, sekä työpajat yhdessä henkilöstön kanssa. Suunnitelma on kokonaisuudessaan luettävissä <https://www.li.fi/kansalaisopisto>. Toimenpiteiden toteutumisesta västää ja siitä raportoi oppilaitoksen rehtori.

OLLAAN ROHKEASTI YSTÄVÄLLISIÄ JA AVOIMIA -JOKAINEN KUULUU TÄNNE!

Yhdessä luomme turvallisen tilan

Turvallinen tila on meidän kaikkien vastuulla.
Pidetään yhdessä huolta siitä, että jokainen tuntee itsensä olonsa
hyväksytyksi ja turvallisiksi.

Kunnioita kaikkia

Kohtele jokaista ystävällisesti ja arvosta
erilisiä näkökulmia, tunteita ja kokemuksia.

ole oma itsesi

Käikki ovat tervetulleita juuri sellaisina kuin ovat.

Anna kaikkien näkyä ja kuulua

Anna jokaiselle mahdollisuus osallistua omalla tavallaan
ja pidä huolta, ettei kukaan jää ulkopuolelle.

Kuuntele aktiivisesti

Anna toisille tila puhua rauhassa, kuuntele aidosti
ja anna muiden näköyksille tilaa.

Kunnioita rajoja ja rajaa omaa käytöstäsi

Kunnioita toisten fyysisiä ja henkisiä tilaa ja pidä
huolta myös omista rajoistasi.